Ἀριθ. 339 – Λεπτὰ εἴκοσι πέντε.

ΕΤΟΣ Ζ'

ΕΣΤΙΑ

ΕΚΔΙΔΟΤΑΙ ΚΑΤΑ ΚΥΡΙΑΚΗΝ

Τόμος δέκατος τρίτος — Συνδρομὴ ἐτησία: Ἐν Ἑλλάδι φρ. 12, ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ φρ. 20.—Αἱ συνδρομαὶ ἄρχονται ἀπὸ 1 Ἰανουαρίου ἑκάστου ἔτους καὶ εἶναι ἐτήσιαι.—Γραφεῖον τῆς Διευθύνσεως: Ὁδὸς Σταδίου, 6 — 27 Ἰουνίου 1882

ΑΘΗΝΑΪΣ

['Ιστορικὸν διήγημα Φερδινάνδου Γρηγοροβίου. Μετάφρασις Σπυρ. Π. Λάμπρου].

Συνέχεια· ἴδε σελ. 393.

ΚΓ.'

'Ο δεύτερος πλοῦς τῆς Εὐδοκίας εἰς 'Ιερουσαλὴμ ἦ ἦτο ἑκούσιος ἢ παρίστατο τοιοῦτος εἰς τὰ πλήθη ὑπὸ τοῦ συζύγου αὐτῆς. Καταλείπουσα τὰ βασίλεια, ἐν οἷς ὑπὲρ τὰ εἴκοσιν ἔτη ἔφερε τὸ διάδημα αὐγούστας, μόλις που ἐπίστευεν ὅτι ἔμελλε τὸ ἑξῆς νὰ παρνηθῇ διὰ παντὸς τὴν λάμψιν τοῦ μεγάλου κόσμου. Μᾶλλον δὲ ἤλπιζεν ὅτι θὰ ἐπιστρέψῃ εἰς Κωνσταντινούπολιν ἀφ' οὗ πείσῃ τὸν σύζυγον περὶ τῆς ἰδίας ἀθωότητος, ἣν ἐπεμαρτύρετο καὶ ἐπ' αὐτῆς τῆς κλίνης τοῦ θανάτου.

Καὶ κατὰ τοῦτον δὲ τὸν πλοῦν εἰς τὴν γῆν τῆς ἐπαγγελίας μετεῖχε πασῶν τῶν εἰς τὴν αὐτοκράτειραν προσηκουσῶν τιμῶν. 'Αλλ' ἐπειδὴ τώρα ἦτο γυνὴ ἀτυχής, ἡ δευτέρα αὐτῆς αὕτη προσκύνησις ἦτο κυρίως ἀξία τούτου τοῦ ὀνόματος, εἴτε ἐζήτει ἡ Εὐδοκία ἐν τῷ ἁγίῳ τάφῳ νὰ ἐξαγνισθῇ ἀπὸ ἀληθοῦς ἐνοχῆς, τοῦθ' ὅπερ εἶνε τὰ μάλιστα ἀμφίβολον, εἴτε ἁπλῶς ἔμελλε δι' ἀπαρνήσεως νὰ ἐκπληρώσῃ τὴν ἐν τῷ κόσμῳ αἰνιγματώδη αὐτῆς εὐτυχίαν.

Αἱ εἰδήσεις τῶν συγχρόνων περὶ τῆς παραδόξου ταύτης γυναικὸς εἶνε ἀραιαὶ ἤδη ἐν τῇ ἐποχῇ καθ' ἣν αὕτη ἐπὶ τῆς κορυφῆς τῆς δόξης προσείλκυεν ἐφ' ἑαυτὴν τὰ βλέμματα τοῦ κόσμου, στειρεύουσι δὲ σχεδὸν τελείως καθ' ἣν στιγμὴν ἀποσυρομένη εἰς τὴν ἐν 'Ιερουσαλὴμ ἐσχατιὰν διέρρηξε πᾶσαν συνάφειαν πρὸς τὰ ἱστορικὰ γεγονότα. Οὐδεὶς τῶν Βυζαντίνων παρηκολούθησε μετὰ συμπαθείας τὸν βίον τῆς Εὐδοκίας ἐν τῇ ἐξορίᾳ ἐκείνῃ, καὶ παρ' αὐτῆς δὲ στερούμεθα οἱωνδήποτε ἐγγράφων μαρτυριῶν περὶ αὐτοῦ. Μόνον δὲ τῇδε κἀκεῖσε γίνεται μνεία αὐτῆς ὑπὸ τοῦ μὲν ἢ τοῦ δὲ τῶν συγγραφέων κατ' αἰφνίδιόν τινα τρόπον καὶ ἄνευ συναφείας.

Οὕτω δὴ ἐκπλησσόμεθα οὐκ ὀλίγον ἀναγινώσκοντες τἀναγραφέντα ἐν ἔτει 444 ἄνευ τινὸς συνδέσμου πρὸς ἄλλα γεγονότα ὑπὸ τοῦ κόμητος Μαρκελλίνου, ὅτε ὕπατοι ἦσαν ὁ Θεοδόσιος τὸ δέκατον ὄγδοον καὶ ὁ 'Αλβῖνος· «Τὸν πρεσβύτερον Σεβῆρον καὶ τὸν διάκονον 'Ιωάννην, οἵτινες ἦσαν ἐν τῇ πόλει Αἰλίᾳ θεράποντες τῆς αὐτοκρατείρας Εὐδοκίας ἐφόνευσεν ὁ κόμης τῶν φυλάκων Σατουρνῖνος, ὃν εἶχεν ἐξαποστείλει ὁ αὐτοκράτωρ Θεοδόσιος. 'Η δ' Εὐδοκία, ἄγνωστον ὑπὸ τίνος λύπης ἐκτὸς ἑαυτῆς γενομένη, ἀπέκτεινε παραυτὰ τὸν Σατουρνῖνον. Παραυτίκα δὲ διαταγῇ τοῦ συζύγου ἀφῃρέθη ἀπ' αὐτῆς ἡ ἡγεμονικὴ ἀκολουθία, καὶ ἔμεινεν εἰς 'Ιερουσαλὴμ, ἵν' ἀποθάνῃ αὐτόθι[1].»

Νέα τραγῳδία εὕρηται συνεπτυγμένη ἐν οὕτω φοβερῶς λακωνικαῖς λέξεσι, πρὸ δὲ τῶν ἡμετέρων ὀφθαλμῶν ἄκρα ἐμπάθεια μεταπλάσσει χαρακτῆρας, εἰς ὧν εἰθίσθημεν τὴν πραότητα, εἰς τὸ ἐναντίον. Ἤδη ὁ φόνος τοῦ Παυλίνου κατέστρεψε τὴν εἰκόνα Θεοδοσίου τοῦ δευτέρου ὡς προτύπου πάσης ἀγαθότητος ἣν οἱονεὶ ἐπὶ χρυσοῦ ἐδάφους εἶχον ζωγραφίσει οἱ σύγχρονοι ἱστοριογράφοι Σωκράτης καὶ Σωζομενός.

Εἰς τὴν ἀλήθειαν τῶν ὑπὸ τοῦ Μαρκελλίνου ἀναγραφομένων γεγονότων δὲν ἐπιτρέπεται δυςπιστία, ἐπειδὴ τὴν δολοφονίαν τῶν δύο ἐκείνων κληρικῶν ἀναφέρουσι καὶ ἄλλοι ἱστοριογράφοι, προσάπτοντες αὐτὴν εἰς τὴν ζηλοτυπίαν τοῦ αὐτοκράτορος. 'Η Εὐδοκία καθ' ἃ διηγοῦνται, συμπαρέλαβε μεθ' ἑαυτῆς ὡς ἀκολούθους εἰς 'Ιερουσαλὴμ τὸν πρεσβύτερον Σεβῆρον καὶ τὸν διάκονον Ἰωάννην. 'Ο αὐτοκράτωρ ἤκουσεν ὅτι οἱ ἄνδρες οὗτοι πολλάκις ἐπεσκέπτοντο τὴν σύζυγον αὐτοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει διαμένουσαν, ὅτι νῦν ἦσαν μετ' αὐτῆς ἐν τῇ 'Ιερουσαλὴμ καὶ δὴ ἐλάμβανον παρ' αὐτῆς συχνὰ δῶρα· ἔστειλε λοιπὸν αὐτόσε γράμματα κελεύοντα τὸν φόνον αὐτῶν[2].

Ἄρα ζηλοτυπία μανιώδης μετέβαλε τὸν φιλάνθρωπον Θεοδόσιον εἰς ἄνδρα αἱμοδιψῆ, ἡ δ' ἐρασμιωτάτη τῶν αὐτοκρατειρῶν περεσύρθη, ὡς φαίνεται, ὑπὸ τῆς κατ' ἐπανάληψιν προστριβείσης εἰς αὐτὴν καὶ τὴν ἀξιοπρέπειαν αὐτῆς ὕβρεως εἰς πρᾶξιν ἀντικειμένην εἴς τε τὰς ἀρχὰς τῆς φιλοσο-

1. Statimque mariti imperatoris nutu regiis spoliata ministris apud Aeliam civitatem moritura remansit.

2. Θεοφάνης I, 157 καὶ Κεδρηνὸς I, 601. Καίτοι αἱ διὰ τὴν ἱστορίαν τῆς 'Αθηναΐδος ἀρχαιότατοι τῶν πηγῶν, καὶ αὐτὸ τὸ Πασχάλιον Χρονικὸν καὶ ὁ Μαλάλας, οὐδὲν περὶ τούτου λέγουσιν, ἀλλ' ἡ συμφωνία τῶν δύο ἐκείνων Βυζαντίνων μετὰ τοῦ Μαρκελλίνου ἀποδεικνύει ὅτι τὰ συμβάντα ταῦτα ἦσαν γνωστά, τόσῳ μᾶλλον ὅσῳ οὗτοι δὲν ἀντέγραψαν τὸν Μαρκελλῖνον ἐπιτόλμ, οὐδὲν λέγουσι περὶ Σατουρνίνου.

φίας καὶ εἰς τὰς ἐντολὰς τῆς χριστιανικῆς θρησκείας. Ἂν δὲ πράγματι ἐτέλεσε τοιαύτην πρᾶξιν, πάντως ἡ ταραχὴ αὐτῆς ἐπὶ τῇ δολοφονίᾳ τῶν κληρικῶν αὐτῆς φίλων ἐπηυξήθη ἐξ αἰτίων ἅτινα γνωρίζομεν ἐπ' ἴσης ὀλίγον ὅσον καὶ τοὺς ἀληθεῖς λόγους τοὺς παρακινήσαντας τὸν μὲν Θεοδόσιον εἰς τὸ νὰ ἐκδώσῃ τὸ φονικὸν διάταγμα, τὸν δὲ Σατουρνῖνον εἰς τὸ νὰ παράσχῃ τὰς χεῖρας εἰς ἐκτέλεσιν αὐτοῦ. Ἦτο δὲ ὁ πατρίκιος οὗτος πιθανῶς ὁ αὐτὸς ἐκεῖνος Σατουρνῖνος, ὅστις ἤδη ἐν τοῖς τελευταίοις χρόνοις τοῦ αὐτοκράτορος Ἀρκαδίου εἶχε καταστῆ περιώνυμος ἐν τῷ πολέμῳ κατὰ τοῦ ἀρχηγοῦ τῶν Γότθων Γαϊνᾶ. Ἀναμφιβόλως δὲ συνετάσσετο μετὰ τῶν ἐχθρῶν τῆς Εὐδοκίας.

Πᾶς ὁ ἡσύχως κρίνων δυςχερῶς δύναται νὰ πιστεύσῃ ὅτι ἡ αὐτοκράτειρα, ὅσον καὶ ἂν ἦτο προσβεβλημένη καὶ ἐξηρεθισμένη, ἐγγὺς τοῦ ἁγίου τάφου ἐβάρυνε τὴν συνείδησιν αὐτῆς διὰ φονικοῦ ἄγους. Ἡ δὲ συμπάθεια, ἣν ἐξεγείρει ἐν ἡμῖν ἡ χάρις καὶ παιδεία ταύτης τῆς γυναικός, καθιστῶσιν ἡμῖν ἀμφίβολον τὸ ἀξιόπιστον τῶν λακωνικῶν ἐκθέσεων ἱστοριογράφων, οἵτινες δὲν ὑπῆρξαν σύγχρονοι αὐτῆς. Ἀλλ' ἡ ἀμφιβολία ἡμῶν κλονίζεται ὑπὸ τῆς μαρτυρίας ἄλλου τινὸς Βυζαντίνου ὅστις ὑπῆρξεν αὐτόχρημα σύγχρονος τῆς Εὐδοκίας. Εἶνε δ' οὗτος ὁ Πρίσκος, πολιτικὸς ἀνὴρ ὑπηρετήσας ὑπὸ τὸν αὐτοκράτορα Θεοδόσιον.

Ἐν ἔτει 448 ἔπεμψεν ὁ βασιλεὺς τῶν Οὔννων Ἀττίλας πρεσβείαν εἰς τὴν ἐν Κωνσταντινουπόλει αὐλήν, δι' ἧς πλὴν τῶν ἄλλων ἐζητεῖτο νὰ δοθῇ εἰς τὸν ἴδιον αὐτοῦ ὑπογραφέα Κωνσταντῖνον ὡς σύζυγος ἡ εὔπορος θυγάτηρ τοῦ Σατουρνίνου, τοῦθ' ὅπερ εἶχεν ἤδη πρότερον ὑποσχεθῆ αὐτῷ ὁ αὐτοκράτωρ Θεοδόσιος. Ὁ Πρίσκος διηγούμενος ταῦτα προςτίθησι ξηρότατα, «τὸν δὲ Σατορνίνον ἀνῃρήκει Ἀθηναΐς ἡ καὶ Εὐδοκία· ἀμφοτέροις γὰρ ἐκαλεῖτο τοῖς ὀνόμασιν.» Διηγεῖται δὲ παρακατιὼν ὅτι ὁ αὐτοκράτωρ δὲν ἠδυνήθη νὰ ἐκπληρώσῃ τὴν δεδομένην ὑπ' αὐτοῦ ὑπόσχεσιν τῷ Ἀττίλᾳ, ἐπειδὴ ὁ Ζήνων ὁ ἀρχηγὸς τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει Ἰσαύρων εἶχε κατεγγυήσει ἤδη τὴν κόρην ἐκείνην εἰς τὸν φίλον αὐτοῦ Ῥοῦφον. Αὐτὸς δὲ ὁ Πρίσκος συνώδευσεν ἐπὶ τούτοις τὸν αὐτοκρατορικὸν πρεσβευτὴν Μαξιμῖνον εἰς τὸ ἐν Οὐγγαρίᾳ στρατόπεδον τοῦ βασιλέως τῶν Οὔννων, περὶ δὲ τῆς ἀποστολῆς ταύτης συνέταξεν ἔκθεσιν οὕτω σπουδαίαν καὶ διάσημον, ὡς ἡ μεταγενεστέρα ἔκθεσις τοῦ ἐπισκόπου Κρεμῶνος Λιουτπράνδου, τοῦ σταλέντος ὡς πρεσβευτοῦ Γερμανοῦ αὐτοκράτορος εἰς τὴν βυζαντιακὴν αὐλήν[1].

Τὸ αἷμα τοῦ Σατουρνίνου ἐν ταῖς χερσὶ τῆς Εὐδοκίας θὰ κατέστρεφε τὸ ἰδεῶδες περὶ τῆς ἐξαιρέτου ταύτης γυναικὸς καὶ θὰ κατεβίβαζε τὴν γοητευτικὴν Ἀθηναίαν φιλόσοφον σχεδὸν εἰς τὴν τάξιν τῆς βασιλίσσης τῆς Σουηδίας Χριστίνας, ἧς τὴν βάρβαρον ψυχὴν δὲν ἠδυνήθη νὰ μαλάξῃ ἡ σπανιωτάτη παιδεία. Ἡ βαθεῖα αὐτῆς πτῶσις ἐν τῇ ἁγίᾳ Ἱερουσαλὴμ, ἔνθα ἦτο ἀφωσιωμένη μόνον εἰς ἔργα προςευχῆς καὶ λατρείας, ἠδύνατο νὰ ἐπικυρώσῃ τὴν παρατήρησιν τῶν ἀπαισιοδόξων, καθ' ἣν ἀρκεῖ ἡ διαβολικὴ ἐπήρεια μιᾶς στιγμῆς καὶ μόνης ἵνα κρημνίσῃ καὶ τοὺς ἀρίστους τῶν ἀνθρώπων εἰς τὸ πταῖσμα καὶ καταστρέψῃ τὴν ὡραίαν ἁρμονίαν βίου πλήρους χάριτος καὶ ἀξιώματος.

Ἡ μαρτυρία ἀνδρὸς ὅστις ὑπῆρξε σύγχρονος τῆς αὐτοκρατείρας δὲν δύναται νὰ πορριφθῇ ἐκ τοῦ προχείρου. Ἀποδεικνύει δὲ ἡλίου φαεινότερον τὸ γεγονὸς τῆς δολοφονίας τοῦ Σατουρνίνου χωρὶς νὰ ἀναφέρῃ λεπτομερείας περὶ αὐτοῦ. Ταῦτα δὲ ἔγραψαν μεταγενέστεροι Βυζαντῖνοι, ἀλλ' ὡς ὁδοῦ πάρεργον ἀντλήσαντες αὐτὰς ἐξ εἰδήσεων καὶ παραδόσεων αἵτινες δὲν περιεσώθησαν μέχρις ἡμῶν. Πάντες δ' οὗτοι διισχυρίζονται, ὡς ὁ Πρίσκος, ὅτι ὁ Σατουρνῖνος ἐφονεύθη ὑπὸ τῆς αὐτοκρατείρας Εὐδοκίας, ἀλλ' ἀποσιωπῶσι πᾶν ὅ τι ἠδύνατο νὰ φωτίσῃ ἡμᾶς περὶ τοῦ τρόπου καθ' ὃν ὁ φόνος ἐτελέσθη. Ὁ ἀντιπρόσωπος τοῦ Θεοδοσίου ἐφονεύθη εἰς Ἱερουσαλὴμ, ὡς ἀποκτείνας τοὺς πιστοὺς ὑπηρέτας τῆς αὐτοκρατείρας· ἄρα ὁ θάνατος αὐτοῦ ἦτο συνέπεια τῆς ὀργῆς τῆς θανασίμως προςβληθείσης Εὐδοκίας. Ἀλλ' ἔδωκεν αὐτὴ ἐκείνη τὴν φονικὴν ταύτην διαταγήν;

Γυνὴ ἐξόριστος, ἀπολαύουσα μὲν ἀκόμη τῶν τιμῶν αὐγούστας, ἀλλὰ μὴ ἔχουσα πλέον τὴν ἰσχὺν αὐτῆς, δυςχερῶς ἠδύνατο νὰ ἐξαγγείλῃ καὶ ἴδῃ ἐκτελουμένην νόμιμον καταδίκην εἰς θάνατον, οὐδὲ καθόλου νὰ τολμήσῃ νὰ προκαλέσῃ τὸν ἤδη ἱκανῶς ἐξωργισμένον αὐτοκράτορα διὰ τοῦ φόνου ἑνὸς τῶν ἐπιφανεστάτων τοῦ κράτους μεγιστάνων. Ἡ δὲ δολοφονία τοῦ κόμητος Σατουρνίνου ἠδύνατο νὰ γείνῃ μόνον ἢ διὰ τοῦ ξίφους προθύμων ὑπηρετῶν τῆς Εὐδοκίας ἢ ἐν στάσει τινὶ ὑπὸ τῶν φίλων καὶ ἐκδικητῶν τῶν ὑπ' αὐτοῦ φονευθέντων ἱερέων. Ἀλλὰ καὶ τότε ἠδύνατο ὁ θάνατος αὐτοῦ, ἀποσιωπωμένων πασῶν τῶν λεπτομερειῶν, νὰ ἀποδοθῇ ἁπλῶς εἰς τὴν αὐτοκράτειραν ὡς πρᾶξις αὐτῆς, ἐπειδὴ ἡ γενομένη εἰς ἐκείνην προςβολὴ ὑπῆρξεν ἡ ἀληθὴς τοῦ φόνου αἰτία.

Πᾶς ἔμφρων δικαστής, ἂν ὑποβληθῇ αὐτῷ ὡς μόνη ἐπιβαρυντικὴ μαρτυρία περὶ τῆς ἐνοχῆς τῆς Εὐδοκίας κατὰ τὸν φόνον τοῦ Σατουρνίνου ἡ ἔκθεσις τοῦ Πρίσκου, θὰ κρίνῃ ὅτι οὗτος ὁ μόνος σύγχρονος τῆς κατηγορουμένης δὲν δύναται νὰ εἶνε ἐπαρκὴς μάρτυς, ἐπειδὴ εὑρισκόμενος μακρὰν τοῦ τόπου τῆς δράσεως παρέλαβε ταύτην μόνον ἐξ ἀκοῆς καὶ κατὰ πρῶτον ὤφειλε νὰπαλλαγῇ αὐτὸς ἀπὸ τῆς ὑποψίας ὅτι κατέθηκε τὴν μαρτυρίαν ἐκείνην ἐπιπολαίως πως.

[Ἕπεται συνέχεια].

1. Πρίσκου Πανίτου ἀποσπ. Fragmenta hist. Graec. ἔκδ. C. Müller, τόμ. Δ' σ. 93). Ὁ Κεδρηνὸς I, 600 διηγεῖται τὸν φόνον τῶν κληρικῶν ὑπὸ τοῦ Θεοδοσίου, οὐδὲν δὲ λέγει περὶ τοῦ Σατουρνίνου.

Ἀλφόνσου Δεκανδόλ

ΣΚΕΨΕΙΣ ΠΕΡΙ ΔΑΡΒΙΝ

Περὶ τῆς αἰτίας τῆς ἐν ταῖς φυσικαῖς ἐπιστήμαις εὐδοκιμήσεως καὶ τῆς σπουδαιότητος τῶν ἔργων αὐτοῦ[1].

Ζῶντος ἔτι τοῦ Δάρβιν ἐδημοσιεύθησαν πλεῖσται βιογραφίαι καὶ ἀνάριθμοι βεβαίως δημοσιευθήσονται ἔτι μετὰ τὸν θάνατον τοῦ μεγάλου ἀνδρός. Ἡ παροῦσα δὲ διατριβὴ τοῦ σοφοῦ φυτολόγου καὶ σεβαστοῦ διδασκάλου μου Ἀλφόνσου ἐκ τῆς εὐκλεοῦς τῆς Γενεύης οἰκογενείας τῶν De Candolle, τῆς ἐπὶ τρεῖς ἤδη γενεὰς ἐν τῇ Βοτανικῇ διαπρεπούσης,[2] δὲν εἶνε βιογραφία τοῦ Δάρβιν, ἀλλὰ ὡς ἡ ἐπιγραφὴ δηλοῖ ὑπόμνημα περὶ τῶν αἰτίων τῆς εὐδοκιμήσεως τοῦ Δάρβιν καὶ ἐν γένει περὶ τῆς σπουδαιότητος τῶν ἔργων καὶ θεωριῶν αὐτοῦ. Ἐπειδὴ δ' ἐξέχει τοσοῦτον διὰ τὸ πρωτότυπον τῶν φιλοσοφικῶν σκέψεων συγγραφέως, ὅστις ἐκ τῶν ἐν τῇ ἐπιστήμῃ πρωταγωνιστούντων ἀνήκει εἰς τοὺς κατὰ πνεῦμα συγγενεῖς τοῦ ἀθανάτου φυσιοδίφου Ἄγγλου, διὰ τοῦτο ἐνόμισα πολὺ ἐνδιαφέρουσαν τὴν ἐξελληνισιν τῆς περὶ ἧς ὁ λόγος πραγματείας.

Θ. ΔΕ ΧΕΛΔΡΑΙΧ.

Οἱ ἄνθρωποι οἱ συμβαλλόμενοι σπουδαῖον μέρος πρὸς διεύθυνσιν τῶν ἰδεῶν ὀφείλουσι πάντοτε τὴν ἐπιτυχίαν αὐτῶν εἰς τὸν συνδυασμὸν δύο αἰτίων, ἤτοι ἐξαιρετικῆς τινος ἱκανότητος καὶ προδιαθέσεώς τινος τῶν πνευμάτων, ἢ καὶ ὑπάρξεως πόθου παρὰ προσώποις, ἃ ἐλπίζουσι νὰ προσελκύσωσιν εἰς τὰς ἰδίας θεωρίας. Τὸ τοιοῦτον παρετηρήθη ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς ἀνθρωπότητος διὰ τοὺς θεμελιωτὰς θρησκειῶν καὶ δυναστειῶν· ἐν δὲ τῷ ἥττον εὐρεῖ κύκλῳ τῶν ἐπιστημῶν παρατηρεῖται τὸ αὐτό. Ὑπάρχουσι δῆλον ὅτι στιγμαί, καθ' ἃς αἱ παλαιαὶ ἰδέαι καθίστανται ὀχληραί, καθ' ἃς αἱ μέθοδοι φαίνονται ἀνεπαρκεῖς καὶ καθ' ἃς οἱ ἐπιστήμονες οἱ ἐργαζόμενοι εἰς κλάδον τινὰ ἀπαντῶσι δυσκολίας καὶ ποθοῦσι νέον τι. Ὁ τότε ἐμφανιζόμενος τολμηρὸς, ἱκανὸς καὶ καρτερικὸς ἔχει ὑπὲρ αὐτοῦ τὰς καλλιτέρας ἐλπίδας εὐδοκιμήσεως.

Διὰ τοὺς φυσιοδίφας ὁ *Δάρβιν* ἐνεφανίσθη ἐν τοιαύτῃ στιγμῇ.

Ἐπικαλοῦμαι τὴν μνήμην τῶν ἐπιστημονικῶς ἐργαζομένων κατὰ τὸ 1859, ἤτοι τὸ ἔτος τῆς δημοσιεύσεως τοῦ Δαρβινείου συγγράμματος *Περὶ ἀρχῆς τῶν εἰδῶν*. Τὸ οἰκοδόμημα τῆς ἐπιστήμης ἠπειλεῖτο· νέα γεγονότα ἀπανταχόθεν κατέρριπτον τοὺς τοίχους αὐτοῦ. Οὕτως οἱ τὰ φυσικὰ ὄντα ἱστοροῦντες δὲν ἐγνώριζον πλέον τί τὸ σκεπτέον περὶ *εἰδῶν*, ἅτινα κατ' ἀρχαίαν συνήθειαν ἐθεωροῦντο ὡς ὁμάδες ὡρισμέναι καὶ σχεδὸν ἀμετάβλητοι καὶ παραγόμεναι πρὸ μυριάδων ἐτῶν δι' αἰτιῶν ἀκαταλήπτων τοῖς ἀνθρώποις. Κατὰ πολλοὺς δὲ ἐν τῇ ἐπιστήμῃ λίαν διακεκριμένους σοφοὺς ἡ φυσικὴ ἱστορία ἄλλον σκοπὸν δὲν ἔχει, ἢ τὴν μελέτην τῶν ὁμάδων τούτων καὶ τῶν ὀργάνων των ὅπως φαίνωνται, καὶ τοῦ βίου των καὶ τῶν ὁμοιοτήτων των, δι' ὧν ὁρίζεται ἡ κατάταξις αὐτῶν κατὰ τάξεις ἀνωτέρου βαθμοῦ. Τί ὑπῆρχε πρότερον τῶν ὄντων τούτων, τί ἤθελον γίνεσθαι ἐν τῷ μέλλοντι, ταῦτα ἦσαν ζητήματα κατ' ἀνάγκην ὅλως ὑποθετικά, καὶ ἑπομένως οὐδὲ ἄξια τοῦ κόπου ἵνα συλλογίζηταί τις περὶ αὐτῶν. Συνομολογῶ δὲ, ὅτι ὑφίσταντο συλλογισμοὶ σπουδαῖοι ὑπὲρ τῆς σταθερότητος τῶν μορφῶν ἐν τῇ διαδοχῇ τῶν ὀργανικῶν ὄντων.

Ἐν τούτοις ὑπῆρχεν ἀείποτε δοξασία ἀντίθετος, καθ' ἣν τὰ κατὰ διαδοχὴν ὄντα ἦσαν καὶ εἶνε ἐπ' ἄπειρον μεταβλητά. Ὠνομάσθη αὐτὴ ἡ θεωρία τῆς *ἐξελίξεως* (ἢ *ἀναπτύξεως κατ' ἄλλους*, evolution). Ὁ Δάρβιν οὐδέποτε ἠξίου, ὅτι αὐτὸς ἐπενόησεν αὐτήν· ἀλλ' ἀπέκτησε τὴν δόξαν νὰ δεικνύῃ καλλίτερα παντὸς ἄλλου τίνι τρόπῳ ἐνδεχομένως ἐγένοντο τὰ φαινόμενα καὶ ὑπεστήριξε τὴν θεωρίαν δι' ἀπειροπληθῶν παρατηρήσεων καὶ συλλογισμῶν πρωτοτύπων. Μετ' εὐσυνειδησίας δὲ εὐχαρίσως ἐμνημόνευε τοὺς πρὸ αὐτοῦ ὁμοφρονοῦντας, οἷον De Lamarck, Ἐρασμον Δάρβιν τὸν πάππον του καὶ ἄλλους, ἀλλὰ δὲν ἐγνώρισε πάντας. Ἐπισκεφθεὶς αὐτὸν τῷ 1880 εἶχα τὴν εὐχαρίσησιν νὰ τῷ ὑποδείξω σύγγραμμα ἀξιοπερίεργον, ἀρχαιότερον τοῦ De Lamarck, καὶ περὶ τοῦ ὁποίου οὐδεὶς μέχρι τοῦδε ὡμίλησεν εἰμὴ μόνον διὰ τὰ ἐν αὐτῷ περιεχόμενα δευτερευούσης σπουδαιότητος. Ἐπιτραπήτω μοι μικρὰ παρέκβασις περὶ τοῦ ἐξελικτοῦ τούτου τοῦ παντελῶς εἰς λήθην περιελθόντος.

Κατ' οὐδὲν ὡμοίαζεν αὐτὸς πρὸς τὸν Diderot, παρ' οὗ ἀνεκαλύφθησαν ἐσχάτως σελίδες ἀνάλογοι[1]. Ἕκαστος εὐφαντασίωτος δύναται νὰ προχωρῇ εἰς εἰκασίας· ἀλλὰ τοῦτο δὲν λογίζεται ἐν τῇ ἐπιστήμῃ. Δέον αἱ θεωρίαι νὰ ἐξάγωνται βραδέως καὶ ἐπιμελῶς ἐκ τῶν γεγονότων. Ὁ μετριοπαθὴς ἐπιστήμων, ὅστις πρὸ τοῦ De Lamarck τοιουτοτρόπως ἔπραττεν, ἦτο ὁ Duchesne, ὁ συγγράψας τὴν ἱστορίαν τῶν χαμαικερασεῶν δημοσιευθεῖσαν τῷ 1766[2]. Ὁ συγγραφεὺς οὗτος ἦτο συγχρόνως καὶ κηπουρὸς καὶ καθηγητὴς τῆς φυσικῆς ἱστορίας. Ἡ μάθησίς του ἦτο καὶ ποικίλη καὶ θετική. Ἰδοὺ ἡ ὑπ' αὐτοῦ παρατήρησις, ἣν μνημονεύουσιν ἐνίοτε, χωρὶς ὅμως νὰ σημειῶσι

1. Darwin, considéré au point de vue des causes de son succès et de l' importance de ses travaux par M. Alph. De Candolle. (Archives de la Bibliothèque universelle de Genève, Mai 1882, tome VII). Σημ. μετ.

2. Ὁ διάσημος Aug.—Pyrame De Candolle εἶνε ὁ πατὴρ τοῦ Ἀλφόνσου, οὗτινος ὁ υἱὸς Casimir εἶνε ἐπίσης φυτολόγος ἄξιος τοῦ ὀνόματός του. Σημ. μεταφρ.

1. Παράβαλε Revue des Deux Mondes, Octobre, 1879. Σημ. συγγρ.

2. Εἰς τόμος εἰς 8ον ὅστις περιέχει τὴν «Histoire naturelle des fraisiers (324 σελ. μετὰ πίνακος) καὶ Remarques particulières, (σελ. 118) Τὸ πρῶτον σύγγραμμα τοῦ De Lamarck «Système des animaux sans vertébres» εἶνε τοῦ 1801. Τὸ ἄλλον του «Recherches sur l' organisation des corps vivants» ἐδημοσιεύθη ἀργότερον, ἡ δὲ «Philosophie zoologique», τῷ 1809. Σημ. συγγρ.

τὸ πρωτότυπον τῶν ὑπ' αὐτοῦ ἐξαγομένων ἐξ αὐτῆς. Σπείρας σπέρματα ἀγρίας χαμαικεράσου τοῦ εἴδους τοῦ λεγομένου τῶν δασῶν, συλλεχθέντα ὑπ' αὐτοῦ περὶ τὰς Βερσαλίας, εἶδε πρὸς μεγάλην του ἔκπληξιν, ὅτι τὸ μέγιστον μέρος τῶν φυταρίων εἶχεν ἓν μόνον φυλλάριον ἀντὶ τριῶν, ὅπως συνήθως ἔχουσι τὰ φύλλα τοῦ εἴδους τούτου. Ἔσπειρε καὶ πάλιν τὰ σπέρματα τῶν ἐξαιρετικῶν φυτῶν τούτων καὶ πάλιν ἀνεπτύχθη ἡ αὐτὴ ποικιλία, ἥτις καὶ διετηρήθη ἀνέκαθεν. Οἱ βοτανικοὶ ὠνόμασαν τὴν νέαν χαμαικέρασον ταύτην « Fragaria monophylla » ἢ χαμαικέρασον τὴν μονόφυλλον. Ὁ Duchesne ὡρμήθη ἐκ τοῦ γεγονότος τούτου καὶ ἐξ ἄλλων παρατηρηθέντων κατὰ τὴν καλλιέργειαν ἵνα συζητήσῃ ἐμβριθῶς περὶ τῶν νέων μορφῶν τῶν κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον κληρονομικῶν καὶ περὶ ὁρισμοῦ τῶν εἰδῶν, τῶν φυλῶν καὶ τῶν ποικιλιῶν. Νομίζει δέ, ὅτι πολλαὶ μορφαί, ἃς καλοῦσιν ἐν τῇ ἐπιστήμῃ *εἴδη*, εἶνε ἁπλῶς φυλαί, ὧν ἡ ἀρχὴ δύναται ν' ἀποδειχθῇ, ἢ τοὐλάχιστον ὑποδηλωθῇ καὶ γράφει λόγους ἀληθῶς ἐξαισίους διὰ τὴν ἐποχήν. Οὕτως ὁμιλῶν περὶ τῆς ταξινομήσεως τῶν εἰδῶν, γενῶν καὶ οἰκογενειῶν ἐπάγει τάδε[1].

«Ἡ γενεαλογικὴ τάξις εἶνε τὸ μόνον, ὅπερ ἡ »φύσις ὑποδεικνύει, τὸ μόνον, ὅπερ πληρέστατα »εὐχαριστεῖ τὸν νοῦν· πᾶν ἄλλο εἶνε αὐθαίρετον »καὶ κενὸν ἰδεῶν».

Καὶ ἀπόπειραν ποιεῖται πρὸς σύνταξιν γενεαλογικοῦ διαγράμματος τῶν χαμαικερασεῶν[2] κατὰ τὴν γενεαλογίαν, ἣν ἐγνώρισεν ἡ συνεπέρανε. Τοῦτο πράττουσιν οἱ ἄγαν δαρβινισταὶ τῆς σήμερον, μὲ τὴν διαφορὰν, ὅτι ὁ Duchesne εἶχεν ἀποδείξει πειραματικῶς, μίαν καταγωγὴν, ἐνῷ οἱ τελευταῖοι οὗτοι τὰς εἰκάζουσι πάσας κατὰ θεωρίας ὑποθετικὰς καὶ λογισμοὺς κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἧττον ἀμφισβητησίμους.

Οὐδεὶς ὅμως ἔδωκε προσοχὴν εἰς τὰς σκέψεις τὰς ὑπὸ τοῦ Duchesne ἐκφερομένας, ὥστε καὶ βιογράφος του εὐσυνείδητος ἐκφωνήσας τὸ ἐγκώμιόν του ἐν δημοσίῳ συνεδρίῳ τὰς παρέλειψε παντελῶς[3]

Ὁ De Lamarck ὀλιγώτερον περιεφρονήθη, διότι ἐπραγματεύετο περὶ ζώων γνωστοτέρων ὄντων τῶν φυτῶν, καὶ διότι ὑπέδειξεν αἰτίαν, δι' ἧς κατὰ γεγονότα τινὰ ἀποδεδειγμένα τὰ ὄργανα μεταβάλλονται ἐνίοτε κατὰ διαδοχικὰς γενεάς. Ἡ αἰτία αὕτη ἐκρίθη ἀνεπαρκὴς καὶ μάλιστα καταγέλαστος ἐγένετο. Ἐν ἐκείνῃ ἰδίως τῇ περιόδῳ ὑπερίσχυον ἰδέαι τινὲς προκατειλημμέναι καὶ ἕνεκα τούτου καὶ δεκάκις ἂν ἦτο δημιουργικώτερος ὁ De Lamarck δὲν ἠδύνατο νὰ κατορθώσῃ τὴν ὑπὸ τῶν συγχρόνων του ἀποδοχὴν τῆς θεωρίας τῆς ἐξελίξεως.

Ἦτο τὸ ἀπὸ 1830—1840 χρονικὸν διάστημα, καθ' ὃ ἡ πρόοδος εἰς πάντας τοὺς κλάδους τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν μετέβαλε τὴν ὄψιν τοῦ προβλήματος. Οἱ βοτανικοὶ καὶ ζωολόγοι περιέγραψαν τότε ἄπειρον πλῆθος νέων εἰδῶν, σπουδάζοντες ὅπως διακρίνωσι σαφέστερα τὰ παλαιά. Ἀλλὰ ὅσον κατέβαλον περισσοτέρους πρὸς τοῦτο κόπους, τόσον περισσότερον ἐφαίνοντο τὰ μεταξὺ τῶν εἰδῶν ὅρια μετέωρα καὶ κυματώδη. Ἡ ἀξία τῶν ὁμάδων τούτων ἀνεγνωρίσθη ὡς ἄνισος. Ὑπεδεικνύοντο πολλαὶ μεταβάσεις ἀπὸ μιᾶς εἰς ἄλλην, καὶ ἡ κρίσις στηριζομένη ἐνίοτε εἰς σειρὰν πειραμάτων περὶ γονιμοποιήσεως δὲν ἐφάνη πλέον τόσον βεβαία ὅσον τὸ εἶχον ὑποθέσει. Ἐν γένει τὰ εἴδη τὰ καλῶς διακεκριμένα διὰ τῆς ἐξωτερικῆς μορφῆς των δὲν μιγνύονται καὶ πρὸ πάντων δὲν παράγουσιν ἀπογόνους ἐπ' ἄπειρον γονίμους· ὑπάρχουσιν ὅμως ἐξαιρέσεις. Οὕτω λ. χ. ἐν τῇ οἰκογενείᾳ τῇ πολὺ ὁμογενεῖ τῶν Σικυοειδῶν ὁ κ. Naudin ἐπιβεβαίωσεν, ὅτι τὰ εἴδη τοῦ γένους Cucurbita δὲν γονιμοποιοῦνται ἀμοιβαίως, ἐνῷ ἐν τῷ γένει Luffa δύο εἴδη σαφῶς διαφέροντα διὰ τῶν ἐξωτερικῶν χαρακτήρων γονιμοποιοῦνται ἀμοιβαίως. Κατὰ βάθος τοῦτο σημαίνει, ὅτι ἔχουσι διαφορὰς ἐσωτερικὰς σπουδαιοτέρας τῶν ἐξωτερικῶν. Ὅπως εἶνε ἀδύνατον νὰ ἔχῃ τις κριτήριον ἀπόλυτον πρὸς διάκρισιν τῶν εἰδῶν, οὕτω καὶ πρὸς διάκρισιν τῶν γενῶν, τῶν οἰκογενειῶν καὶ τῶν τάξεων.

Οὐδεὶς ὅμως δέον νὰ συμπεράνῃ ἐκ τούτου, ὅτι αἱ ὁμάδες αὗται δὲν ὑπάρχουσιν, ἀλλὰ μόνον, ὅτι κυμαίνονται κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον ἐν καταστάσει ἀορίστῳ. Τὸ αὐτὸ παρατηρεῖται καὶ εἰς κατηγορίας ὁμάδων ἄλλης φύσεως. Οὕτω λ. χ. εἶνε ἀδύνατον νὰ ὁρίσῃ τις χαρακτηριστικὰ ἀπόλυτα πρὸς διάκρισιν κωμίου ἀπὸ κώμης, κώμης ἀπὸ κωμοπόλεως καὶ κωμοπόλεως ἀπὸ πόλεως· ἐν τούτοις αἱ ἑνώσεις κατοικιῶν αἱ ἀνταποκρινόμεναι εἰς τοὺς ὀνομαστικοὺς ὅρους τούτους ὑπάρχουσιν ἀληθῶς· πολλάκις ὅμως εὑρίσκεταί τις εἰς ἀμηχανίαν ποίαν ἐκ τῶν ἐπωνυμιῶν νὰ ἐφαρμόσῃ. πρὸς δὲ καὶ κατὰ διαφόρους περιστάσεις ἡ κώμη μεταβάλλεται εἰς κωμόπολιν καὶ μάλιστα εἰς πόλιν. Τὸ Λονδῖνον λ. χ. δὲν ἔχει ὅρια καὶ τὰ μάλα ὑπέκειτο εἰς μεταβολάς· ἐν τούτοις εἶνέ τι πραγματικόν. Εὐνόητον λοιπὸν πῶς τὸ ἀόριστον κατὰ τὸν περιορισμὸν τῶν εἰδῶν ἅπαξ ἀναγνωρισθὲν διέθεσε τὰ πνεύματα πρὸς ἀποδοχὴν τῶν κατὰ διαδοχὴν μεταβολῶν. Ἐν τῇ ἐγγύθεν δὲ παρατηρήσει, τῶν μὲν φυτῶν κατὰ τὴν καλλιέργειαν, τῶν δὲ ζώων ἐν κατοικιδίῳ καταστάσει, ὅπως τοῦτο ἐγένετο ὑπὸ τοῦ Δάρβιν, ἐβεβαιώθη τῷ ὄντι διὰ τὰ εἴδη ἀμφοτέρων τὸ εἰς ἄκρον εὐμετάβολον αὐτῶν.

1. Ὅρα σελ. 220. Σημ. συγγρ.

2. Ὅρα σελ. 228. Σημ. συγγρ.

3. Silvestre, Notice sur A. N. Duchesne, lue dans la Séance publique de la Société royale d' agriculture, Mémoires, 1827. tome I, σελ. 129—152, Σημ. συγγρ.

Ἐνῷ οἱ περιγράφοντες τὰ ὄντα φυσιοδίφαι ἐβασανίζοντο καὶ ἠσθάνοντο, ὅτι ἐσείετο τὸ ἔδαφος ὑπ' αὐτοὺς, αἱ παλαιοντολογικαὶ ἀνακαλύψεις ἐπολλαπλασιάζοντο καὶ ἀπεδείκνυον ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον τὰς κατὰ διαδοχὴν διαφορὰς τῶν ὄντων. Ὁ Cuvier κατέφυγε τότε εἰς τὴν ὑπόθεσιν τῶν αἰφνιδίων καὶ πολλαπλῶν κοσμογονιῶν· ἀληθινὴ θεατρικὴ περιπέτεια! Ἀπεδείχθη, ὅτι τὰ εἴδη ἐνεφανίζοντο καὶ ἐξηφανίζοντο ἓν πρὸς ἓν καὶ οὕτως ἡ ὑπόθεσις τοῦ Cuvier καθίζατο ἐξάμβλωμα.

Ἡ σημερινὴ γεωγραφικὴ διανομὴ τῶν εἰδῶν, θεωρουμένη ἰδίως ἐπὶ τῶν νήσων, μὲ ἠνάγκασε τῷ 1855, ἤτοι τέσσαρα ἔτη πρὸ τῆς δημοσιεύσεως τοῦ πρώτου συγγράμματος τοῦ Δάρβιν, ν' ἀποδέχωμαι καθ' ὡρισμένας περιστάσεις γέννησίν τινα νέων εἰδικῶν μορφῶν παραγομένων ἐξ ἀρχαιοτέρων[1]. Ἀπέδειξε δὲ περισσῶς, ὅτι τὸ πλεῖστον μέρος τῶν εἰδῶν κατάγεται ἐξ ἐποχῶν πολὺ ἀρχαιοτέρων ἢ ὅτι ὑπετίθετο ἄλλοτε, καὶ ὅτι αὐτὰ ὑπεβλήθησαν εἰς μετατροπὰς γεωλογικὰς καὶ κλιματικάς. Ὁ δὲ Lyell[2] συνείθισε τοὺς γεωλόγους νὰ θεωρήσωσι μικρὰς αἰτίας, ἐνεργούσας κατὰ μακρότατον χρονικὸν διάστημα ὡς παραγούσας μέγιστα ἀποτελέσματα. Ἐκ τῆς Ἀστρονομίας δὲ εἰσήχθη ἡ νόησις τῶν ἀπείρων χρόνων εἰς τὰς φυσικὰς ἐπιστήμας. Πεντακισχίλια ἢ ἑξακισχίλια ἔτη ἀπέβησαν ἐλάχιστόν τι εἰς τὴν ἱστορίαν τῶν ὀργανικῶν ὄντων. Τέλος αἱ ἀνακαλύψεις τοῦ Beer περὶ τῆς ἐξελίξεως τῶν ἀτόμων, ἀναλόγου πρὸς τὴν τῶν εἰδῶν καὶ ἡ συνεχεστέρα μελέτη τῶν τερατωδῶν πλασμάτων ἐκλόνησαν ἐξ ἴσου τὰς παλαιὰς δοξασίας καὶ ἡ ἀβεβαιότης ἀπανταχοῦ διεσπάρη. Τὰ γεγονότα τῆς ταξινομήσεως, τῆς παλαιοντολογίας, τῆς φυτολογικῆς καὶ ζωολογικῆς γεωγραφίας, καὶ τῆς ὀργανογενείας κατέστησαν ἀκατάληπτα. Ἔπρεπε νὰ ἐξέλθῃ τις πλέον ἐκ τοῦ κύκλου περιωρισμένου χρόνου καὶ ἐκ τοῦ δόγματος μονιμότητος σχεδὸν πλήρους τῶν μορφῶν τοῦ ὀργανικοῦ κόσμου

Τότε ἐπεφάνη ὁ Δάρβιν. Οὐδεὶς ἦτο ἱκανώτερος αὐτοῦ ἵνα συνδέῃ τὰ φαινόμενα μετὰ τῆς θεωρίας τῆς ἐξελίξεως, ἣν ἐπὶ πλέον ἐξήγησε δι' αἰτίας σπουδαιοτάτης, ἤτοι διὰ τῆς φυσικῆς διαλογῆς[3], ἣν οὐδεὶς εἶχεν ἐπινοήσει, ἢ ὁ Wallace, ὅστις συγχρόνως, ἀλλ' ἀνεξαρτήτως συνέλαβεν ὁμοίαν περὶ αὐτῆς ἰδέαν. Ὁ Wallace ὅμως εἶνε μόνον ζωολόγος, ἐνῷ ὁ Δάρβιν ἦτο φυσιολόγος, φυτολόγος, ζωολόγος καὶ δὴ γεωλόγος. Ἡ ἀφήγησις τοῦ περὶ τὴν γῆν περίπλου του εἶνε ἡ ἀπόδειξις τούτου καὶ πάντα τὰ συγγράμματα αὐτοῦ βασίζονται ἐπὶ τῆς θαυμασίας ταύτης ποικιλίας τῶν γνώσεων. Ἠδύνατο ν' ἀποκαλύψῃ καὶ συζητῇ ἐπιχειρήματα ἐν πάσαις ταῖς φυσικαῖς ἐπιστήμαις. Μάλιστα καὶ πρὸς σπουδὰς ἀρκούντως καταφρονητικὰς ὠκειώθη. Οὕτως ἐγένετο περιστεροτρόφος πρὸς ἀπόδειξιν τῶν μεταβολῶν ἐπὶ εἴδους πτηνοῦ κατ' ἐξοχὴν ἀγαπητοῦ εἰς τὸ Κοινὸν τῆς Ἀγγλίας. Πεπροικισμένος διὰ μεγίστης καρτερίας, καλῆς μεθόδου καὶ ἐξαιρετικῆς ἀγχινοίας, καὶ ἐξ ἴσου ἐγκρατὴς ἐν ταῖς λεπτομερείαις καὶ ἐν ταῖς καθολικαῖς θεωρίαις ἠδύνατο νὰ δώσῃ ὥθησιν εἰς τὰς παρατηρητικὰς ἐπιστήμας, ὥθησιν λέγομεν τοιαύτην, ὥστε νὰ ἐπεκτείνηται καὶ εἰς τὰς πολιτικὰς καὶ ἱστορικὰς ἐπιστήμας, καὶ ἧς οὐδέποτε ὑπῆρξε παράδειγμα ὅμοιον.

Ἐπὶ πάντων τῶν εἰδῶν τῆς ἀνθρωπίνης ἐνεργείας ὑπάρχει χαρακτὴρ κοινὸς καὶ ἴδιος ἀτόμοις τοῖς ἀληθῶς ἐξόχοις. Συνίσταται δὲ εἰς τὸ ὅτι δὲν παραμελοῦσί τι εἰδικὸν, ἐνῷ ἀποβλέπουσιν εἰς θεωρίας καὶ πράξις μείζονος σπουδαιότητος. Οὕτως ὁ μέγας στρατηγὸς φροντίζει συγχρόνως περὶ τῆς τροφῆς καὶ μάλιστα περὶ ὑποδημάτων τῶν ἀνδρῶν του καὶ περὶ στρατηγηματικῶν σχεδίων. Ὁ μέγας νομομαθὴς δύναται νὰ δικολογῇ περὶ μεσοτοίχου καὶ νὰ συντάξῃ κώδικα. Ἐν τοῖς φυσιοδίφαις ὁ Δάρβιν εἶχε τοιοῦτον ἐξαιρετικὸν χαρακτῆρα δεινότητος. Τὸ στάδιον, ὅπερ διήνυσεν εἰς τὰς ἐρεύνας του, εἶνε ἀληθῶς ἀξιοθαύμαστον διὰ τὴν μεγίστην ἔκτασιν. Ἐν τοῖς συγγράμμασιν αὐτοῦ ἡ πληθὺς τῶν λεπτομερειῶν συνδέεται μετὰ βαθυσόφων θεωριῶν. Τὸ πλῆθος τῶν παραδειγμάτων ἐνδεχόμενον νὰ παραβαρύνῃ, ἐὰν ὅμως ὁ συγγραφεὺς ἐξέλεγε μόνον τὰ κυριώτερα ἐξ αὐτῶν καὶ παρέλειπε τὰ ἄλλα, ἠδύνατό τις ν' ἀμφιβάλῃ περὶ τῆς μεγάλης ἀμεροληψίας του καὶ ἡ ἄπειρος πολυμάθειά του ἤθελε μείνει ἐν τῷ σκότει. Ἐσπούδασε πάντοτε ὅπως ἐκθέσῃ τὰ ὑπὲρ καὶ τὰ κατὰ καὶ τὰ τεκμήρια τὰ ἰσχυρὰ καὶ τὰ ἀσθενῆ. Ἀρίνει δὲ εἰς τὸν ἀναγνώστην τὸ συγκρίνειν, τὸ ἐκλέγειν καὶ τὸ συμπεραίνειν. Ἡ μέθοδος δὲν εἶνε διδακτική, ἀλλὰ καθαρῶς ἐπιστημονική.

Τὸ ὕφος τοῦ Δάρβιν δὲν εἶνε ἀκριβῶς καλολογικόν· ἡ σύνταξις τῶν φράσεων, ἡ χρῆσις λέξεων τινῶν καὶ ἡ διαίρεσις τῶν κεφαλαίων εἶνε ἐνιαχοῦ ἐπιλήψιμοι, ἡ μεγαλοφυΐα ὅμως τοῦ ἔργου ἀναμφισβήτητος· λέγω τοῦ *ἔργου*, διότι ἕκαστον σύγγραμμα τοῦ Δάρβιν καίτοι ἀφιερούμενον εἰς εἰδικόν τι θέμα, συντελεῖ εἰς σύνολόν τι, ὅπερ ἐν βραχεῖ προσηγορεύθη διὰ τοῦ ὀνόματος *Δαρβινισμοῦ*. Τὸ πρῶτον τῶν συγγραμμάτων του, τὸ περὶ «ἀρχῆς τῶν εἰδῶν», ὅπερ ἐχαιρετίσθη ὑπό τινων φυσιοδίφων ὡς ἠὼς νέας ἡμέρας, προσέβαλε τοὺς ἄλλους καὶ τὸ Κοινὸν δι' ἐκπλήξεως περιεχούσης ἐνίοτε καὶ ἀγανάκτησιν. Ἡ μάχη συνήφθη αἰφνίδιως καὶ θρασέως, ἀλλ' ὁ Δάρβιν εἶχεν τάγματα ἐν ἐφεδρείᾳ ἅτινα ἔρριψεν ἀλληλοδιαδόχως

1. Alph. De Candolle, Géographie botaniqne raisonnèe. Tom. I-II. Paris et Genève, 1855. Σ. Μ.

2. Charles Lyell, The Principles of Geology. London 1830 (X. Edit. 1868). Σ. Μ.

3. Natural selection, ὅπερ ὑπ' ἄλλων μετεφράσθη καὶ «κατὰ φύσιν ἀνατροφή». Σ. Μ.

κατὰ τῶν ἐχθρῶν[1]. Αἱ ἀκαδημίαι καὶ αἱ ἐπικρίσεις ἐν ταῖς ἐφημερίσι δὲν ἠδύναντο ν' ἀντιστῶσι εἰς τὰ ἀλλεπάλληλα αὐτοῦ πονήματα ἀνάμεσα γεγονότων νέων καὶ θεωριῶν πρωτοτύπων. Ἦτο ὡς ἐπιδρομὴ μετὰ δυνάμεων ὑπερβαλλουσῶν. Ἡ συνωμοσία τῆς ἀποσιωπήσεως, ἥτις ἐπιτυγχάνει ἐνίοτε κατέστη ἀδύνατον. Οἱ μᾶλλον δύστροποι ἦσαν ἠναγκασμένοι ν' ἀκροασθῶσι καὶ νὰ συζητήσωσι καὶ ὅστις κατ' ἀρχὰς παρεχώρει τῷ Δάρβιν ἐλάχιστον μέρος τῆς ἀληθείας τῶν ἰδεῶν του, τῷ παρεχώρει ταχέως τὸ ἥμισυ, ἢ ἔτι πλέον. Ἀντιπαραθέσεις τινὲς ἐμπαθεῖς πηγῆς ξένης τῇ ἐπιστήμῃ[2] συνετέλεσαν ἔτι πλέον εἰς τὴν ἀνάγνωσιν τῶν συγγραμμάτων τοῦ νεωτεριστοῦ. Τὸ Κοινὸν ἐν πλήρει ἀγνοίᾳ περὶ τὰ ἐν ταῖς φυσικαῖς ἐπιστήμαις κατὰ τὴν τελευταίαν δεκαετηρίδα πεπραγμένα ἐνόμιζεν, ὅτι τὰ πάντα ἦσαν νέα. Ἐπανέβλεπε δ' εὐχαρίστως ὅ,τι ὑπῆρχεν ἄλλοτε, ἤγουν βιβλία περὶ φυσικῆς ἱστορίας μὴ περιέχοντα οὐδὲ περιγραφὰς μόνας, οὐδὲ χημείαν, οὐδὲ ἀνατομίαν. Ὁ Δάρβιν ἐπανέφερε τὴν μελέτην τῶν φυτικῶν φαινομένων καὶ τῶν ἠθῶν τῶν ζῴων τὴν τόσον ἀρεστὴν ἐν τοῖς συγγράμμασι τῶν **Reaumur**, **Bonnet**, **Huber** καὶ ἄλλων ἐπιμελῶν παρατηρητῶν. Τὸ Κοινὸν ἠσπάζετο καὶ πάλιν τὴν ἑνότητα ἐν τῇ ποικιλίᾳ τῶν ὀργανικῶν ὄντων.

Ὁ δὲ τρόπος τοῦ Δάρβιν πρὸς τοὺς ἀντιπάλους του ἦτο ἱκανῶς παράδοξος. Εἶνε καταφανές, ὅτι δὲν ἠγάπα τὰς λογομαχίας. Ἀντὶ ἀποκρίσεων ἐξηκολούθει τὴν πορείαν του. Αὐτῷ, ὅστις δὲν προσέβαλε τὴν θρησκείαν του οὐδόλως ἔμελε ν' ἀντιπαραταχθῇ πρὸς τὰς ἰδέας καὶ προλήψεις προσώπων εὐλαβῶν, τά ὁποῖα ἐγνώρισε καὶ ἐξετίμα. Ἦτο ἄρα γε τοῦτο ἀποτέλεσμα αἰσθήματος ἀρκούντως κοινοῦ εἰς τοὺς ἐπιστήμονας, ἐκείνου δηλαδὴ ὅτι ἡ ἀλήθεια ὑπερίπταται τοῦ παντὸς καὶ ὅτι ὀφείλει τις νὰ τὴν κηρύττῃ καὶ μετὰ ἰδίας βλάβης; Ἢ ἴσως ἐσκέπτετο, ὅτι τὰς ἀρχάς του, μὴ ἐναντιουμένας εἰς τὰς βάσεις πάσης θρησκευτικῆς δοξασίας, ὤφειλον οἱ θεολόγοι νὰ συναρμολογήσωσιν αὐτὰς μεταξὺ αὐτῶν καὶ μετὰ τῶν πραγμάτων; Διατί νὰ μὴ παραδεχθῶσι τὴν ἐξέλιξιν τῶν ὄντων, ὅπως παρεδέξαντο μετὰ τὸν Γαλιλαῖον τὴν περιστροφὴν τῆς γῆς καὶ μετὰ τὸν **Laplace** τὸν διαδοχικὸν σχηματισμὸν τῶν οὐρανίων σωμάτων; Αἱ ἐπιστημονικαὶ ἀλήθειαι αὗται καὶ ἄλλαι προσέτι διεδόθησαν εἰς τὸν κόσμον μέχρι τοῦ ἀπωτάτου Σινικοῦ κράτους, καὶ δὲν ἀνέτρεψαν οὔτε τὸν Χριστιανισμόν, οὔτε τὸν Μωαμεθανισμόν, οὔτε τὸν Βουδδισμόν. Ἐκ τῶν ὑστέρων δὲ ἀπεδείχθη, ὅτι ὁ Δάρβιν καλῶς ἐποίησε σιωπῶν καὶ πιστεύων εἰς τὴν ἐνέργειαν τοῦ χρόνου. Τῷ **1871** ἐφάνησαν οἱ δύο τόμοι τοῦ «περὶ καταγωγῆς τοῦ ἀνθρώπου» συγγράμματός του. Ηὔξησαν τότε αἱ κατ' αὐτοῦ κραυγαί, ἀλλὰ μετ' ὀλίγον ἄνδρες τινὲς πεφωτισμένοι, λαϊκοί τε καὶ ἐκκλησιαστικοί, ἀφωσιωμένοι εἰς τὰς θρησκευτικὰς ἰδέας ὑπερήσπιζαν τὸν Δάρβιν, καὶ ἕνδεκα ἔτη μετὰ ταῦτα τελευτήσαντος τοῦ ἐνδόξου φυσιοδίφου ἐξεφωνήθησαν κηρύγματα ἐν τῷ μητροπολιτικῷ ναῷ τοῦ Ἁγίου Παύλου καὶ ἄλλαις τοῦ Λονδίνου ἐκκλησίαις πρὸς ἐπιβεβαίωσιν τοῦ ὅτι ὁ Δαρβινισμὸς δὲν ἀντίκειται εἰς τὴν θρησκείαν. Ἡ δὲ κηδεία τοῦ Δάρβιν ἐτελέσθη ἐν τῇ ἀββατείᾳ τοῦ **Westminster** ἄνευ οὐδεμιᾶς ἀντιδράσεως καὶ μάλιστα τῇ συμπράξει τοῦ ἀγγλικανικοῦ Κλήρου καὶ τῆς ὑψηλῆς ἀριστοκρατείας τοῦ τόπου[1].

[Ἕπεται τὸ τέλος]

ΠΡΟ ΤΗΣ ΚΑΠΡΕΡΑΣ

[Ἐκ τῶν ὁδοιπορικῶν μου σημειώσεων].

Νοέμβριος 1879.

. . . . Αἴσθημα ἀόριστον συστολῆς καὶ καρδοκίας μὲ εἶχε καταλάβει ἀφ' ἧς στιγμῆς ὁ **De Zuli** μετ' εὐγενοῦς προθυμίας μοὶ εἶπεν:

— Ἂν τὸ ἀτμόπλοιον σταματήσῃ πρὸ τῆς νήσου τῆς Μαγδαληνῆς, θὰ ἐξέλθωμεν καὶ θὰ σὲ παρουσιάσω εἰς τὸν Γέροντα. Εἶσαι Ἕλλην καὶ θὰ εὐχαριστηθῇ νὰ σὲ ἴδῃ, διότι τοὺς ἀγαπᾷ τοὺς Ἕλληνας.

Ἤμεθα ἐν **Porto Tovres**, τῷ βορειοτέρῳ λιμένι τῆς Σαρδοῦς, καὶ ἀνεμένομεν, ὅπως ἐπιβιβασθῶμεν, τὸν «Χριστόφορον Κολόμβον» ἀτμόπλοιον τοῦ **Rubattino** κομίσον ἡμᾶς εἰς Λιβόρνον. Ἀπό τινων μόνον ἡμερῶν ἐγνώριζον τὸν **De Zuli**, ἀξιωματικὸν τῶν Γαριβαλδινῶν, ἀλλ' ἡ στενοτέρα οἰκειότης μᾶς συνέδεεν ἤδη. Ὁ *Γέρων*, πρὸς ὃν ὑπισχνεῖτο νὰ μὲ παρουσιάσῃ, ἦν ὁ *στρατηγός τοῦ*, ὁ *πατὴρ τοῦ*, ὁ θεός του: ὁ Γαριβάλδης. Ὁ *Γέρων* ἔλεγε, καὶ ἀῤῥήτου στοργῆς καὶ γλυκύτητος ἁρμονία ἐθώπευε τὸ ὄνομα τοῦτο ἐπὶ τὰ χείλη του· καὶ ὅταν ἐπὶ μακρὸν μοὶ ἐλάλει περὶ αὐτοῦ καὶ ὁ ἐνθουσιασμὸς ἀνῆπτε τὰ ὄμματά του καὶ ἀκράτητον ἤλαυνε τὸν λόγον του διὰ μέσου τῆς μάχης ἢ τῆς θυέλλης, ἐν αἷς αἱ ἀναμνήσεις του ἠκολούθουν τὸν ἥρωα, ὁ *Γαριβάλ-*

1. Πλήρης κατάλογος τῶν συγγραμμάτων τοῦ Δάρβιν μέχρι τοῦ 1877 εὑρίσκεται εἰς «**W. Preyer**, Κάρολος Δάρβιν ὑπὸ Σ. Μηλιαράκη, μετάφρασις ἐκ τοῦ γερμανικοῦ. Ἐν Ἀθήναις, 1880». Σ. Μ.

2. Ἤγουν θεολόγων κτλ. Σ. Μ.

1. Συνιστῶ εἰς τοὺς ἀσχολουμένους περὶ τὰς σχέσεις τῆς ἐπιστήμης μετὰ τῆς θρησκείας τὴν ἀνάγνωσιν μικροῦ συγγράμματος τοῦ **Dr Asa Gray**, δημοσιευθέντος ἐν Ἀμερικῇ ὑπὸ τὸν τίτλον «**Natural Science and religion. New-York 1880**». Περιλαμβάνει δύο συνδιαλέξεις τοῦ συγγραφέως γενομένας ἐν τῇ θεολογικῇ σχολῇ τοῦ ἐν **Yale** Λυκείου. Καὶ ἡ μὲν πρώτη ἐκθέτει σαφέστατα τὰ ἐπὶ τῶν νεωτέρων χρόνων ἐν τῇ φυσικῇ ἱστορίᾳ ἀνακαλύψεις, τὴν θεωρίαν τῆς ἐξελίξεως καὶ τὰς μεταξὺ τῶν ζῴων καὶ φυτῶν σχέσεις. Ἡ ἑτέρα ἐξετάζει τὸ ζήτημα ἀπὸ τῆς ἐπόψεως τῆς θρησκείας θεωρούμενον. Σημ. τ. συγγραφ.

δης ἀνεφώνει, ὡσεὶ ἐν τῷ ὀνόματι τούτῳ ἐνείχετο τοῦ τηλεβόλου ἢ τοῦ κεραυνοῦ ἢ βροντή, ἢ ὁ *στρατηγὸς* ἔλεγεν, ἀναπαριστῶν διὰ τοῦ ἀξιώματος τοῦ ἀρχηγοῦ του τὸ μεγαλεῖον, ἢ ὁ *Γέρων* καὶ πάλιν ἔστενεν ὡς εἰ τὸ ζῶν ἔτι λείψανον τοιούτου ὄντος, τὸ καταβεβλημένον καὶ πλῆρες ἀλγηδόνων τοῦ γέροντος σῶμα νὰ μὴ ἠδύνατο πλέον νὰ φέρῃ ἢ τὸ γλυκὺ καὶ μεθ' ὑικῆς λατρείας προφερόμενον ἐκεῖνο ὄνομα ὁ *Γέρων*.

*

Ὅταν τὸ ἀτμόπλοιον ἐπέσχε τὸν πλοῦν του πρὸ τῆς νήσου τῆς Μαγδαληνῆς, ἀφ' ἧς καθορᾶται ἡ Καπρέρα, τὸ κατέχον με αἴσθημα ἔλαβεν ἔντασιν χαρᾶς συμμίκτου φόβῳ τινὶ ἀνεξηγήτῳ· ἔμελλον νὰ ἴδω τὸν Γαριβάλδην· νὰ θαυμάσω ἐκ τοῦ ἐγγὺς τὴν πολιὰν ἐκείνην κεφαλήν, πρὸ τῆς ὁποίας μόνης — ἀφοῦ ὁ Πατήρ μου δὲν ζῇ πλέον — τὸ μέτωπόν μου δύναται νὰ κύψῃ ἐν σεβασμῷ.

*

Ἀπέβημεν τοῦ ἀτμοπλοίου καὶ ἐξήλθομεν εἰς τὴν νῆσον τῆς Μαγδαληνῆς.

— Ἄγωμεν νὰ ἴδωμεν τὸν Νικόλαον, μοὶ εἶπεν ὁ **De Zuli**: αὐτὸς θὰ μᾶς εἴπῃ τὰ νέα.

Ὁ Νικόλαος εἶνε ὁ λεμβοῦχος τοῦ Γαριβάλδη, ὁ συνδέων διὰ τῆς ἐλαφρᾶς του λέμβου τὴν ἔρημον Καπρέραν μετὰ τῆς νήσου τῆς Μαγδαληνῆς.

Ἐρθάσαμεν πρὸ τοῦ ἁπλοῦ οἰκίσκου τοῦ Νικολάου καὶ προσκληθέντες ὑπὸ γυναικὸς ἱσταμένης ἐπὶ τὸν οὐδὸν τῆς θύρας, εἰσέβημεν ἐν αὐτῷ. Ἡ γυνὴ αὕτη ἦν ἡ μήτηρ τοῦ λεμβούχου.

— Ὁ Νικόλαος, εἶπεν ἡμῖν, μετέβη εἰς Καπρέραν· ἀλλὰ δὲν θὰ βραδύνῃ νὰ ἐπανέλθῃ· ἀναμείνατέ τον ἐδῶ.

Προσήνεγκεν ἡμῖν οἶνον καὶ ξηρὰς ὀπώρας. Ἐγὼ περιειργαζόμην τὸ δῶμα ἐν ᾧ εὑρισκόμεθα· ἦν ἡ αἴθουσα, οὕτως εἰπεῖν, τῆς οἰκίας, συγκειμένης ἐκ δύο δωματίων, καὶ συνάμα ὁ κοιτὼν τοῦ Νικολάου· ἰσόγειον, εἶχε τὸ ἔδαφος ξύλινον, ὡς ἐθίζεται ἐν Ἑλλάδι· ἁπλούστατον καὶ καθαριώτατον δὲν περιεῖχεν ἢ λιτὴν κατάλευκον κλίνην εἰς μίαν τῶν γωνιῶν, καθίσματά τινα, μικρὸν τραπέζιον χρησιμεῦον ὡς γραφεῖον καὶ ἐν κιβώτιον· ἐπὶ ἑτέρας τῶν γωνιῶν ἠρείδετο πυροβόλον ὅπλον φέρον καὶ τὴν ξιφολόγχην· ἐπὶ τῶν τοίχων μικρὰ πολύχροα πλαίσια περιβάλλοντα φωτογραφίας· μία τούτων, μειζόνων διαστάσεων, ἡ τοῦ Γαριβάλδη μετὰ τῆς ἰδιοχείρου ὑπογραφῆς του, καὶ περὶ αὐτὴν αἱ τῶν μελῶν τῆς οἰκογενείας του. Ἀπέναντι τοῦ Γαριβαλδείου αὐτοῦ συμπλέγματος, ἐπὶ τοῦ ἑτέρου τοίχου ἀνήρτητο ἐρυθρὸς χιτών· παρ' αὐτὸν ἁπλοῦν ξύλινον πλαίσιον περιέβαλλεν ὑπὸ ὑελίνην ἐπιφάνειαν ἓν ἔγγραφον· ἦν αὐτόγραφον τοῦ Γαριβάλδου πιστοποιοῦν ὅτι ὁ Νικόλαος εἶνε ὁ *μόνος* καὶ *ἀποκλειστικὸς* λεμβοῦχός του· τὸ δίπλωμα τῆς δόξης τοῦ ἀγαθοῦ ναύτου. Μοὶ ἐφάνη ὡς ναὸς ἰδιόρρυθμος ὁ οἰκίσκος οὗτος, ἐν ᾧ ἐλατρεύετο ἡ θεότης — *Γαριβάλδης*.

Καὶ ὄντως ἀνὰ πᾶσαν τὴν νῆσον, κατοικουμένην, ὡς ἐπὶ τὸ πολύ, ὑπὸ γερόντων ἀπομάχων καὶ ναυτῶν, ἐν πάσαις ταῖς συνομιλίαις, ἐν πάσαις ταῖς βιωτικαῖς ἀπασχολήσεσι τῶν ἀνθρώπων αὐτῶν, ἀνακαλύπτει τις θρησκευτικήν τινα λατρείαν, μέχρι φανατισμοῦ ἐπιτεινομένην, ἣν τὸ αὐτὸ ὄν, ἐμπνέει, ἡ αὐτὴ θεότης ἡ φέρουσα τὸ ὄνομα ἑνὸς ἀνθρώπου.

Ἐκεῖ, ἀπέναντι, πρὸ τῶν βλεμμάτων πάντων, μεμονωμένος, ὑπὸ κυμάτων κατάκλυστος, στεφόμενος ἀείποτε ὑπ' ἀφρῶν μαινομένων, σκυθρωπός, ἐρυθρόμαυρος ὑψοῦται ὁ βράχος ἐφ' οὗ ἀόρατος ἡ θεότης αὐτὴ διαιτᾶται· μυστηριώδης Ὄλυμπος ἐφ' ὃν ἡ φαντασία τῶν νησιωτῶν τούτων θὰ κατίδῃ ἡμέραν τινὰ τὸ φάσμα τοῦ Γαριβάλδη ὀρθούμενον ὕπερθεν τῶν νεφελῶν, αἵτινες ἄλλοτε ἀπέκρυπτον τοῖς θνητοῖς τοῦ Διὸς τὸν θρόνον· διότι ἦτο χαμηλός.

. . . . . .

— Νά ὁ Νικόλαος· ἔρχεται, ἐφώνησεν ἡμῖν αἴφνης ἡ μήτηρ τοῦ λεμβούχου, καὶ διὰ τοῦ ἠνεωγμένου παραθύρου τείνουσα τὸν βραχίονα ἐδείκνυε λέμβον μικρὰν ἀπὸ τῆς παραλίας ἔτι ἀπέχουσαν καὶ πλησίστιον ἐπιφερομένην. Ὅταν ἔρθασεν εἰς ὀλίγων μόνον ὀργυιῶν ἀπόστασιν ἀπὸ τῆς βραχείας καὶ αὐτοσχεδίου προκυμαίας, ὁ ἐν αὐτῇ ναύτης δι' ἑνὸς μόνου κινήματος εὐλυγίστως ὀρθωθεὶς, καὶ ἐνῷ ἡ λέμβος διέγραψε μικρὸν ἐλιγμὸν, ἐνεκολπώθη τὸ χαλαρὸν καὶ πτῆξαν ἱστίον καὶ δεξιῶς περιετύλιξεν αὐτὸ παρὰ τὴν ἐγκάρσιον ἐπὶ τοῦ ἱστοῦ κεραίαν. Πηδήσας εἶτα ἐπὶ τῆς προκυμαίας ἣν ἡ λέμβος ἤγγιζεν ἤδη, καὶ προσδέσας ταύτην διὰ σχοινίου σπεύδων ἐχώρησε πρὸς ἡμᾶς οὓς εἶχεν ἴδει.

Φαίνεται ὅτι ἡ σπουδὴ αὕτη ἦν ἀσυνήθης αὐτῷ, διότι ἡ μήτηρ του ἀποροῦσα, ἀνήσυχος ἐξῆλθε τῆς οἰκίας εἰς προϋπάντησίν του.

— Τί εἶνε; . . τὸν ἠρώτησεν μακρόσε ἔτι.

— Ὁ στρατηγὸς εἶνε ἀδιάθετος· τρέχω νὰ δώσω τὸ τηλεγράφημα αὐτὸ τῆς Κυρίας Φραντζέσκας διὰ τὸν Μενόττην· ἐπιστρέφω ἀμέσως· προσέθηκεν ἀποτεινόμενος πρὸς ἡμᾶς καὶ χαιρετῶν διὰ τοῦ πιλίου του.

Ἡ μήτηρ του εἶχε μείνει ἄφωνος.

— Ἔλα, μοὶ εἶπεν ὁ **De Zuli** καὶ ἐξελθόντες ἠκολουθήσαμεν τὸν ναύτην, σπεύδοντα πρὸς τὸ τηλεγραφεῖον.

— Τί εἶναι; Ἠρώτησεν ὁ **De Zuli** τὸν Νικόλαον, ὅταν οὗτος ἐπιδοὺς τῷ ὑπαλλήλῳ τὸ τηλεγράφημα μετὰ τῶν λέξεων *τοῦ στρατηγοῦ* ἐγράφη πρὸς ἡμᾶς.

— Ὁ στρατηγὸς ὑποφέρει πολύ, ὑπολοχαγέ, — ἀπήντησεν ἀναγνωρίζων τὸν φίλον μου — ἡ ἀρθρῖτις ἀπὸ πρωΐας βασανίζει χειρότερον παρ' ἄλλοτε

τὸν στρατηγὸν, καὶ ἐκτὸς τούτου δυνατὸς βήξ ἐπιτείνει τοὺς πόνους του· ἡ κυρία Φραντσέσκα τηλεγραφεῖ τοῦ Μενόττη νὰ ἔλθῃ εὐθὺς μετὰ τοῦ Albanese, διότι πλέον παντὸς ἄλλου τὴν φοβίζει ὁ βήξ.

Ἡ κυρία Φραντσέσκα εἶνε ἡ σύζυγος τοῦ Γαριβάλδη, ὁ Μενόττης ὁ πρωτότοκος υἱός του, ὁ Albanese ὁ ἰατρός του.

Ἐντὸς ὀλίγων λεπτῶν ὅλοι τῆς νήσου οἱ κάτοικοι ἐγνώριζον τὴν λυπηρὰν ἀγγελίαν, ἥτις μετά τινας ὥρας διεδίδετο ἀνὰ πᾶσαν τὴν Ἰταλίαν.

Ἡ ἐπισφαλὴς τοῦ Γαριβάλδη ὑγεία καὶ ἡ προβεβηκυῖα ἡλικία του καὶ τὴν ἐλαφροτέραν ἀδιαθεσίαν του ἢ ἐπίτασιν τῶν συνήθων ἀλγηδόνων του καθιστῶσιν ἐπίφοβον.

Πλεῖστοι ἐκ τῶν κατοίκων τῆς νήσου μετὰ βραχὺ περιεκύκλουν τὸν Νικόλαον ζητοῦντες παρ' αὐτοῦ ἀκριβεστέρας εἰδήσεις, ἀνήσυχοι, τεθλιμμένοι, μεγαλοποιοῦντες διὰ τοῦ φόβου των τὸν ἀγγελθέντα κίνδυνον.

. . . . . .

Μετὰ δύο ὥρας τὸ ἀτμόπλοιον ἀνεχώρει· εἶχον ἀπολέσει μοναδικὴν εὐκαιρίαν ἵνα ἴδω τὸν ἥρωα ὃν ἀείποτε ἐθαύμασα καὶ ἠγάπησα. Ὅταν ὑποφέρῃ ὁ Γαριβάλδης, οὐδὲ τοὺς οἰκειοτέρους τῶν φίλων του δέχεται. Τοῦτο ἐβεβαίωσε ἡμῖν καὶ ὁ κ. Basso, γραμματεὺς τοῦ Στρατηγοῦ, διαμένων ἐν τῇ νήσῳ τῆς Μαγδαληνῆς, ὃν ἐπεσκέφθημεν. Καὶ ὁ De Zuli, εἰ καὶ ἀδημονῶν, ἐδέησε ν' ἀπέλθῃ μετ' ἐμοῦ· καὶ ἐπεβιβάσθημεν ἐκ νέου σιωπηλοὶ, τεθλιμμένοι ἐπὶ τοῦ «Χριστοφόρου Κολόμβου»

*

Ἐπὶ τῆς γεφύρας τοῦ ἀτμοπλοίου ἔμεινα μόνος ἐστραμμένα ἔχων τὰ βλέμματα πρὸς τὴν Καπρέραν. Ἡ περιφέρεια τῆς νήσου εἶνε μικρὰ καὶ ἀκανόνιστος· ἀφ' οὗ σημείου ἔβλεπον αὐτὴν εἶχε σχῆμα πυραμίδος μετὰ βάσεως λίαν πλατείας· ἐπὶ μιᾶς τῶν πλευρῶν εἰς ὕψος τι ἀπὸ τῆς θαλάσσης, φαίνεται ἡ οἰκία τοῦ Γαριβάλδη λευκὴ καὶ μονώροφος· εἰς ἀπόστασίν τινα ἀπ' αὐτῆς λευκάζει ἐπίσης μικρά τις οἰκοδομή· εἶνε ἀνεμόμυλος ὃν αὐτὸς ὁ Γαριβάλδης κατεσκεύασεν.

Ἡ νὺξ ἐπήρχετο ἤδη· τὰ μακρόσε διαφαινόμενα ὄρη τῆς Κορσικῆς ἀμυδρότερον διεγράφοντο ἐπὶ τὸν ἀμαυρούμενον ἀέρα· τὸ χρῶμα τῆς θαλάσσης καθίστατο σχεδὸν μέλαν· τὰ περὶ τὴν Καπρέραν θραυόμενα κύματα ἀπεγιγάντουν τὰ περιβάλλοντα αὐτὴν λευκὰ ἀφρόεντα κράσπεδα, καὶ ὁ ὄγκος της μέλας μετὰ μεγάλων ἐρυθρῶν κηλίδων, σκυθρωπότερος ὠρθοῦτο ἀπὸ τῆς θαλάσσης. Ἐπὶ τὸν ὁρίζοντα συνεπυκνοῦντο ἤδη νέφη τινὰ βαρέα ἐπιφαινόμενα ὡς ἐκ τῆς βαθείας φαιᾶς ἢ μᾶλλον μελαίνης χροιᾶς των· ὁ ἄνεμος ψυχρὸς ἤρχετο ἐκπέμπων ὑποκώφους ὀξεῖς γογγυσμοὺς διὰ μέσου τῶν κεραιῶν καὶ τῶν σχοινίων τοῦ πλοίου. Ἐπὶ τῆς νήσου τῆς Μαγδαληνῆς ἔλαμπεν ἤδη φανός τις ἢ λύχνος ἐδῶ κ' ἐκεῖ ἀπτόμενοι.

Εἶνε μέλαν, σκυθρωπὸν, βαρὺ, τῆς φύσεως τὸ μεγαλεῖον κατὰ τὰ μέρη ταῦτα. Καταστροφή τις ὑποχθόνιος, αἰφνιδίως συνέβη μεταδοθεῖσα μέχρι τῆς ἐπιφανείας τοῦ μέρους τούτου τῆς γῆς, ἣν ἀνέτρεψε καὶ μετέβαλεν ἐν μιᾷ στιγμῇ ἠφαιστειώδους ὀργασμοῦ, ἀφεῖσα καταφανῆ τὰ ἴχνη σπασμοῦ τινος ἀκαταλήπτου δυνάμεως εἰς τ' ἀδιάγραπτα ἐκεῖνα, ἀλλόκοτα, ἐξαλλα οὕτως εἰπεῖν σχήματα τοσούτων νησυδρίων καὶ σκοπέλων ἐγκατεσπαρμένων ἐπὶ θάλασσαν λαβοῦσαν οἱονεὶ τὸ χρῶμα τῆς ὑποκειμένης στερεᾶς, χρῶμα χαλκοῦ ἰώδους, μετ' ἀντανακλάσεων βαθέος κυανοῦ καὶ πολλαχοῦ, ἀφωτίστως ἄχρουν, μέλαιναν.

*

Ἠτένιζον πρὸς τὸν ἐπὶ τῆς Καπρέρας ἀνεμόμυλον καὶ ἀνεμιμνησκόμην τοῦ συμβάντος ὅπερ πρὸ ὀλίγων μόνων ἡμερῶν μοὶ ἀφηγεῖτο ἐν Iafari ὁ κ. Barberini, ἀξιωματικὸς Γαριβαλδινὸς οἰκειότατος τῷ στρατηγῷ, καὶ Γενικὸς Μηχανικὸς τῶν σιδηροδρόμων τῆς Σαρδοῦς. Μοὶ ὡμίλει περὶ ἑνὸς συμπατριώτου μου, ἀνωτέρου ἀξιωματικοῦ τοῦ Γαριβάλδη ἐπίσης καὶ φίλου του, καὶ ἀναφέρων μοι συγχρόνως τὸν ἀνεμόμυλον τῆς Καπρέρας, εἰς τὴν κατασκευὴν τοῦ ὁποίου εἶχε βοηθήσει τὸν Στρατηγὸν, ἀνεπόλει τὸ ἐπεισόδιον αὐτὸ, καθ' ὃ ὁ Ἕλλην ἔσωσε τὴν ζωὴν τοῦ Γαριβάλδη πρὸ τοῦ ἀνεμομύλου.

Τὸν Ἕλληνα αὐτὸν τὸν γνωρίζω· οἱ δὲ Ἰταλοὶ τὸν γνωρίζουσι περισσότερον καὶ καλλίτερον τῶν Ἑλλήνων· ὀνομάζεται Ἠλίας Στεκούλης, ἐκ Σπάρτης· μετέσχεν ὅλων τῶν Γαριβαλδινῶν ἀγώνων, τιμῶν αὐτὸς μόνος τῆς Ἑλλάδος τὸ ὄνομα.

Ἡμέραν τινὰ ὁ Γαριβάλδης μετὰ τοῦ κ. Barberini αὐτοῦ, τοῦ Στεκούλη καὶ ἑτέρου φίλου του ἦν ἀπησχολημένος εἰς ἐπιδιορθώσεις τινὰς τοῦ ἀτμομύλου τῆς Καπρέρας· ὡραῖον, δημοκρατικὸν ἀληθῶς, θὰ ἦτο τὸ θέαμα τῶν ἀνδρῶν αὐτῶν, οἵτινες συνελθόντες ἐπὶ τὸν βράχον ἐκεῖνον ἵνα βουλεύσωνται περὶ τῶν τυχῶν ἑνὸς λαοῦ, εἰργάζοντο ἐνταυτῷ ὡς οἱ ἁπλούστεροι τῶν ἐργατῶν.—Εἶχον ἐκβάλει τοὺς μυλολίθους ἐκτὸς τῆς οἰκοδομῆς καὶ ὁ Γαριβάλδης μετὰ τῶν δύο ἄλλων κύπτοντες ἐπ' αὐτῶν ἐπεδιώρθουν τὰ ἐν ταῖς κεντρικαῖς ὀπαῖς διατεθειμένα τεμάχη σιδήρου· ὑπὲρ αὐτοὺς ἐφίστατο βαρεῖα ξυλίνη κλίμαξ, ἁπλῶς ἐρειδομένη ἐπὶ τοῦ τοίχου τοῦ μύλου καὶ φέρουσα ἐπὶ τῆς στέγης του· πρὸ αὐτῆς καὶ παρὰ τοὺς ἐργαζομένους κεκυφὼς ἐπ' ἄλλο ἔργον ὁ Στεκούλης. Ἡ Καπρέρα ὑπῆρξεν, ἀείποτε τὸ συντευκτήριον ὅλων τῶν ἀνέμων, οἵτινες οὐδέποτε καταλείπουσιν αὐτήν· βιαία πνοὴ ἀνέμου αἴφνης ἐπιπνεύσασα ἐκλόνισε σχεδὸν ἐκ βάθρου τὸν ἀνεμόμυλον καὶ αὐτοστιγμεὶ ἀναρπάσασα τὴν ξυλίνην κλίμακα κατέφερεν αὐτὴν ἐπὶ τοῦ Γαριβάλδη καὶ τῶν ἑταίρων του, ἀλλ' ἀκριβῶς τοῦτον ἀπειλοῦσα· ἂν ἔπληττεν αὐτὸν θὰ τὸν συνέτριβεν· ὁ Στεκούλης εἶδε τὸν κίνδυνον· μετὰ θαυμασίας ταχύτητος τείνει τὸν μὲν τῶν βραχιόνων περιώμενος νὰ ἐπίσχῃ τὴν καταπίπτουσαν κλίμακα, διὰ τοῦ ἑτέρου ἀπωθεῖ βιαίως τὸν Γαριβάλδην, ὃν καταβάλλει δύο βήματα μακρὰν πρηνῆ κατὰ γῆς. Ὅταν ὠρθώθη κατάπληκτος ἔτι ἐκ τῆς βαρείας πτώσεως καὶ τοῦ συγχρόνου πατάγου καὶ τῶν κραυγῶν τῶν φίλων του, καὶ ἐννόησε τὸ συμβάν, ἔτεινε τὴν χεῖρα τῷ Ἕλληνι καὶ μειδιῶν τῷ εἶπεν.

— Εὐχαριστῶ, Στεκούλη, μὰ τί πυγμή! καὶ ἔψαυε τὸ μέρος εἰς ὃ εἶχε λάβει αὐτήν.

— Αἴ! καὶ ἡ σκάλα δὲν ἐχοράτευε, Στρατηγέ... ἀπήντησεν ὁ Στεκούλης μάτην πειρώμενος νὰ ὑψώσῃ τὸν βραχίονα ὃν μικροῦ δεῖν συνέτριβε τὸ κτύπημα τῆς κλίμακος.

*

. . . . . .

Αἴφνης ἐν τῶν παραθύρων τῆς οἰκίας τοῦ Γαριβάλδη ἐφωτίσθη· ἦτο τὸ τοῦ κοιτῶνός του. Τὰ βλέμματά μου ἐπισπασθέντα ὑπὸ τῆς λάμψεως ταύτης ἀπέμειναν μετὰ τοῦ νοός μου ἀτενῆ ἐπ' αὐτήν.

Ἦτο ἀμυδρὸν τὸ φῶς ἐκεῖνο, ἐξασθενούμενον ὑπὸ τῶν καλυπτόντων ἔσωθεν τὰς ὑάλους λευκῶν παραπετασμάτων· ἀμυδρὸν ὡς ἡ ζωὴ τοῦ Γέροντος τὰς πολιὰς τοῦ ὁποίου τρίχας αἱ ἀκτῖνές του ἐθώπευον τὴν στιγμὴν ἐκείνην.

Διῆλθε πρὸ τῶν ὀμμάτων τοῦ πνεύματός μου ὁλόκληρος ἡ Γαριβαλδινὴ ἐποποιία· μεγάλη, ὑπεράνθρωπος ἐποποιία, ὁ Ὅμηρος τῆς ὁποίας ἔσται ἴσως ὁ ποιητὴς ὃν προσδοκᾷ ἡ Ἀνθρωπότης. Ὁ πρῶτος Ὅμηρος ἔψαλε τὰς ἐπιδρομὰς λαῶν ἐπὶ λαοὺς καὶ τὸ ἐπιχειρηματικὸν πνεῦμα, δι' οὗ οἱ λαοὶ συνδέονται· ἄλλος ἔψαλε τὰς μεταναστεύσεις, τὰς πρώτας κινήσεις τῶν ἀνθρωπίνων ὄγκων· καὶ ἐκαλοῦντο οἱ προσωποποιοῦντες τὰς ἐποχὰς ἐκείνας ἥρωες Ἀγαμέμνων, Ἀχιλλεύς, Ὀδυσσεύς, Αἰνείας. Τίς θὰ ψάλῃ ἐκεῖνον εἰς τὴν φωνὴν τοῦ ὁποίου οἱ λαοὶ ὀρθοῦσι τὰς κεφαλὰς ἐλευθέρας διεκδικοῦντες τὴν *πατρίδα*; Πρὸ τῆς οὐτοπίας τοῦ κοσμοπολιτισμοῦ ἰδοὺ ὁ μέγας καὶ ἐγγὺς σταθμὸς ἐφ' ὃν ὁδεύει ἡ ἀνθρωπότης ἀπὸ τοσούτων αἰώνων καὶ τοσούτους ἄλλους διαδραμοῦσα σταθμοὺς ἡ Ἐλευθέρα Πατρίς· ὁ Γαριβάλδης ἐγένετο ἐν τῷ ἡμετέρῳ αἰῶνι ὁ Χριστὸς τοῦ Ἐθνικοῦ τούτου Εὐαγγελίου.

Ἀλλ' ὅπλον του δὲν ὑπῆρξεν ὁ *λόγος*· ὄχι· διότι τέλος πάντων οἱ λαοὶ σήμερον ἀπέκτησαν καὶ αὐτοὶ μίαν σπάθην ἰδικήν των.

*

Ὁποῖαι εἰκόνες, ὁποῖαι σκηναὶ ἡ ζωὴ τοῦ ἀνθρώπου αὐτοῦ! μετὰ πέντε αἰῶνας ἡ Ἱστορία θὰ τὰ ἀποκηρύξῃ, θὰ τὸν ἐκδιώξῃ τῆς παρελθούσης πραγματικότητος, διότι τοσοῦτον ὑψηλὸς ὀρθοῦται μεταξὺ τῶν συγχρόνων του ὥστε θὰ νομισθῇ μύθος, πλάσμα τῆς φαντασίας τῶν ἀνθρώπων....

Οὐδέποτε θὰ ἔλεγον αἱ λυρικαὶ ὀνειροπολήσεις ἃς μοὶ ἐμπνέει ἡ μεγάλη αὐτὴ μορφή· ὅσῳ τὸν σπουδάζω, ὅσῳ τὸν μελετῶ, τοσοῦτον μείζονα τὸν βλέπω... ἢ ἄλλοτε.

*

Τὸ ἀμυδρὸν ἐκεῖνο φῶς, ἐξασθενούμενον εἰσέτι βαθμηδὸν, ἐξέλιπεν αἴφνης· τότε μοὶ ἐφάνη ὅτι ἐπὶ τοῦ καταμέλανος, ζοφεροῦ ὄγκου τῆς Καπρέρας ταχεῖ βήματι διήρχετο, μετὰ βραχὺ ἀφανιζομένη, σκιά τις τιτάνειος· ὁ ἐρυθρός της χιτὼν ἀπεσπᾶτο ἐπὶ τοῦ μαύρου τῆς εἰκόνος βάθους βασανίζων τοὺς κεκμηκότας ὀφθαλμούς μου, οἱ ὁποῖοι ἐκλείσθησαν. Τὸ ἀτμόπλοιον ἀπό τινος ἐκινεῖτο καὶ εὑρισκόμεθα μακρὰν τῆς Καπρέρας.

Α. Γ. Ἠπειρωτης

ΑΙ ΤΕΛΕΥΤΑΙΑΙ ΣΤΙΓΜΑΙ

τοῦ Littré.

Ἡ κατ' ἔτος ὑπὸ τοῦ κ. Figuier ἐκδιδομένη ἐπιστημονικὴ ἐπιθεώρησις (L'année scientifique κτλ.), περιέχει τὰς ἑξῆς περὶ τῶν τελευταίων στιγμῶν τοῦ ἐπιφανοῦς ἰατροῦ καὶ φιλολόγου Littré πληροφορίας, ἃς μεταφέρομεν ἐνταῦθα ὡς λίαν περιέργους ὑπὸ ψυχολογικὴν ἰδίως ἔποψιν.

«Ὁ πατὴρ τοῦ Littré, ἐμφορούμενος ὑπὸ φιλοσοφικῶν ἰδεῶν, οὐδὲν ἐβάπτισεν ἐκ τῶν τέκνων αὐτοῦ.

»Ὁ Αἰμίλιος Littré ἐσπούδασεν εἰς τὸ Λύκειον Louis-le-Grand, ἔνθα μετ' οὐ πολὺ διεκρίθη. Μετὰ τοῦτο ἤρξατο τὰς ἰατρικὰς σπουδάς του, ἀλλ' ἠμέλησε νὰ λάβῃ τὸν τίτλον τοῦ διδάκτορος. Ἡ φιλολογία προσείλκυσεν αὐτὸν μετ' οὐ πολύ. Ἐγνώριζε τὴν γερμανικὴν, τὴν ἑλληνικὴν, τὴν ἰταλικὴν, τὴν ἀγγλικὴν, τὴν λατινικὴν καὶ τὴν σανσκριτικήν. Ὁ Littré συνεργάσθη εἰς τὴν ἐφημερίδα «National», εἰς τὴν *Ἐπιθεώρησιν τῶν δύο Κόσμων*, εἰς τὴν *Δημοκρατικὴν Ἐπιθεώρησιν*, εἰς τὴν *Ἐφημερίδα τῶν σοφῶν*, ἀλλὰ πρὸ πάντων εἰς τὴν «Revue positiviste», ἧς ἦτο μετὰ τοῦ κ. Wyrouboff ὁ κυριώτατος συντάκτης.

»Ἀλλ' ὁ Littré, ὅστις δι' ὅλου τοῦ βίου του ἔζησεν ὡς ἐλευθερολογιστὴς (libre-penseur), ἐδέχθη τὴν ὑστάτην στιγμὴν παρ' ἱερέως τὸ βάπτισμα καὶ τὴν ἀπὸ τῶν ἁμαρτιῶν ἄφεσιν.

»Περὶ τὰ τέλη τοῦ βίου του ὁ Littré συνεδέθη διὰ φιλίας μετὰ τοῦ Ἀββάτου Huvelin, πρωτοτέρεως τῆς ἐκκλησίας τοῦ Ἁγίου Αὐγουστίνου, ὅστις συνήθως ἤρχετο εἰς ἐπίσκεψιν αὐτοῦ πολλάκις τῆς ἑβδομάδος. Τοῦ Ἀββάτου αἱ ἐπισκέψεις ἐγένοντο καθημεριναὶ ἀφ' ὅτου ἡ κατάστασις τοῦ ἀσθενοῦς ἐχειροτέρευσεν. Ἀρξαμένας τὴν 1 Ἰουνίου, τὴν πρωΐαν, ὁ Ἀββάτης Huvelin εὗρε τὸν φίλον του εἰς χείρονα κατάστασιν. Ἡ κυρία Littré καὶ

ἡ θυγάτηρ της ἔκλαιον παρὰ τὴν κλίνην. Δύο καλογραῖαι προσηύχοντο γονυπετεῖς εἴς τινα γωνίαν τοῦ δωματίου. Ὁ ἀσθενὴς, οὗ μία χεὶρ ἔσφιγγε τὴν χεῖρα τῆς γυναικός του, δὲν ὡμίλει πλέον, ἀλλ' ἐφαίνετο διατηρῶν ὅλην τὴν συνείδησιν αὐτοῦ. Ἅμα εἶδε τὸν Ἀββάτην **Huvelin** ὡσεὶ μειδίαμά τι εὐχαριστήσεως διῆλθε διὰ τῶν ὀφθαλμῶν του, ὧν τὰ βλέφαρα ἠνεώχθησαν καὶ ἐκλείσθησαν βραδέως. Ὁ ἱερεὺς ἐπλησίασε παρὰ τὴν κλίνην, ἐνῷ πάντες ἀπεμακρύνθησαν τινὰ βήματα.

»Τί συνέβη ἐν τῷ διαστήματι τῶν ὀλίγων λεπτῶν, τὰ ὁποῖα ἐπηκολούθησαν; Δύσκολον εἶνε νὰ εἴπῃ τις τοῦτο, ἀλλὰ βεβαίως ὁ σεβάσμιος ἱερεὺς ἔκρινε τὸν ψυχοραγοῦντα εἰς κοινωνίαν ἰδεῶν μετ' αὐτοῦ, διότι ἐπὶ τῆς κλίνης ἐκείνης ἐφ' ἧς ἔμελλε ν' ἀποθάνῃ καὶ ἐπὶ παρουσίᾳ πάντων τῶν παρόντων κλινάντων τὰ γόνατα, ἔδωκεν εἰς τὸν **Littré** τὸ βάπτισμα, ὅπερ οὐδέποτε εἶχε λάβει.

»Ὁ **Littré** λοιπὸν ἀπέθανε ἐρωδιασμένος διὰ τῶν ἀχράντων τῆς ἐκκλησίας μυστηρίων.

»Πολλάκις ἐρρέθη, καὶ εἶνε τοῦτο ἀληθὲς, ὅτι ὁ οἶκος τοῦ ἐξόχου τούτου σοφοῦ ἐπαρουσίαζε τὴν παράδοξον ἀντίθεσιν ἀνδρὸς ὀρθολογιστοῦ, γυναικὸς δὲ καὶ θυγατρὸς εἰλικρινῶς καὶ θερμῶς πιστευουσῶν. Ὁ **Littré** ἀπεδείκνυεν οὕτω, ὅτι ἐγίνωσκε νὰ σέβηται παρ' ἑτέρῳ τὰς γνώμας τὰς ἀντιδοξούσας πρὸς τὰς ἰδίας ἑαυτοῦ, διότι οὐδέποτε ἐπεχείρησε ν' ἀντιδράσῃ πρὸς τὰς θρησκευτικὰς ἰδέας τῶν περὶ αὐτόν. Ἐπὶ πλέον οὐ μόνον ἄφινε τὴν σύζυγον καὶ τὴν θυγατέρα νὰ φοιτῶσιν ἐλευθέρως εἰς τὴν ἐκκλησίαν, ἀλλὰ καὶ πάντοτε συνεβουλεύετο αὐτάς περὶ τῶν πολλῶν ἀγαθοεργιῶν, ἃς ἐποίει καὶ οὗτος εἰς τὸ μέρος του. Οἱ πτωχοὶ οἱ ἀποτεινόμενοι πρὸς αὐτὸν διὰ συστάσεως ἱερέως ἢ ἀδελφῆς τοῦ ἐλέους ἦσαν μᾶλλον εὐπρόσδεκτοι παρ' αὐτῷ. Κατὰ δὲ τὰς θερινὰς διατριβὰς αὐτοῦ ἐν **Menil-le-Roi** κατὰ προτίμησιν ἀπετείνετο πρὸς τὸν ἐφημέριον τοῦ χωρίου, ὅπως δι' αὐτοῦ πληροφορεῖται περὶ τῶν μᾶλλον ἀξίων περιθάλψεως πενομένων οἰκογενειῶν».

Ἑκούσιοι παραμορφώσεις

ΤΟΥ ΑΝΘΡΩΠΙΝΟΥ ΣΩΜΑΤΟΣ

Δ.'

Μέθοδοι πρὸς παραμόρφωσιν τῆς κεφαλῆς καὶ συνέπειαι ταύτης.

Καὶ τοῖς ἀμαθεστάτοις λαοῖς ἐστὶ γνωστὸν ὅτι ἡ κεφαλὴ κατὰ τὴν παιδικὴν ἡλικίαν δύναται νὰ ὑποφέρῃ εὐκόλως ἰσχυρὰς μηχανικὰς ἐνεργείας. Τοῦτο συμβαίνει προκειμένου καὶ περὶ ἄλλων ἐπίσης εὐγενῶν ὀργάνων κατὰ τὴν ἡλικίαν ταύτην. Αἱ κεφαλαὶ τῶν νεογνῶν συνίστανται ἐκ λίαν ἐλαστικῶν ὀστῶν, ἅτινα δὲν εἶνε εἰσέτι πρὸς ἄλληλα ἡνωμένα, ἀλλ' ἅτινα τοὐναντίον ἀφίνουσι μεταξὺ αὐτῶν μείζονα ἢ ἥττονα κενά. Ἡ κατασκευὴ αὕτη ἐπιτρέπει διὰ διαρκοῦς πιέσεως μεγάλας μεταβολὰς τῆς μορφῆς καθ' ἃς ἐννοεῖται καὶ ὁ ἐγκέφαλος μεταβάλλει σχῆμα.

Ἡ πίεσις αὕτη ἐξασκεῖται διὰ μικρῶν σανίδων, ἐπιδέσμων, ὑφασμάτων κτλ. ὧν κατάλληλος πρὸς τοῦτο! γίγνεται χρῆσις.

Ἡ πιέζουσα συσκευὴ μένει ἐπὶ τῆς κεφαλῆς τοῦ παιδὸς ἐπὶ δύο καὶ πλείονα ἔτη. Εἰς τὰς ἀνατολικὰς παραλίας τῆς νοτίου Ἀμερικῆς, ἀποτίθενται τὰ μικρὰ παιδία εἰς κοιτίδας αἵτινες συνίστανται ἐκ κορμῶν δένδρων, ἢ ἐξ ἁπλῶν σανίδων. Ὑπὸ τὸν αὐχένα τίθεται στερεὸν ὑπόστρωμα, ἀφ' οὗ δὲ ὅλον τὸ σῶμα δεθῇ πρὸς τὴν περίεργον κοιτίδα, ἐκτελεῖται πίεσις τῆς κεφαλῆς διὰ σανίδος, ἥτις ἐπιτρέπει μόνον τὴν εἰς ὡρισμένην διεύθυνσιν αὔξησιν αὐτῆς. Φοβερὰ ἡ κατάστασις τῶν παίδων κατὰ τὴν ἐγχείρησιν ταύτην. Τὸ πρόσωπον κυανοῦν, οἱ ὀφθαλμοὶ ἐρυθροὶ, καὶ ἐκ τῶν κοιλοτήτων προέχοντες, ἡ κεφαλὴ θερμὴ, ὁ πόνος μέγας, δι' ὃν τὰ παιδία μέγα βοοῦσι. Ἡ κεφαλὴ ἀπαλλάσσεται τῆς πιέσεως ὅτε ὁ παῖς πρόκειται νὰ καθαρισθῇ ἢ νὰ λάβῃ τροφήν.— Ἀλλ' οὐ μόνον παῖδες, ἔτι ἄνδρες φέρουσι πιεστικὰς μηχανάς.

Ἐν ταῖς γαλλικαῖς ἐπαρχίαις, ἐν αἷς ὡς εἴπομεν ἡ παραμόρφωσις αὕτη τῆς κεφαλῆς εἶνε ἀσυνήθης, ὑπάρχει ἐν χρήσει ἓν εἶδος νυκτικοῦ σκούφου, ὅστις στερεοῦται δι' ἐπιδέσμου, διήκοντος εἴτε ἀπὸ τοῦ τῆς κεφαλῆς ἄκρου μέχρι ὑπὸ τὴν σιαγόνα εἴτε ἀπὸ τοῦ μετώπου μέχρι τοῦ ὀπισθοκρανίου.

Ὅπως κρίνῃ τις τὰ ἀποτελέσματα τῆς παραμορφώσεως τῆς κεφαλῆς, ἁρμοδιώτερον βεβαίως νὰ συμβουλευθῇ τοὺς αὐτὰ σπουδάσαντας Γάλλους ἰατροὺς, ἢ περιηγητὰς, οἵτινες ἀντιφασκούσας ἐκφέρουσι γνώμας περὶ τῶν λαῶν τῆς βορείου καὶ νοτίου Ἀμερικῆς. Τινὲς τούτων π. χ. λέγουσιν ὅτι οἱ κάτοικοι τοῦ Περοῦ καὶ τῆς Χιλῆς, παρ' οἷς ἡ παραμόρφωσις αὕτη ἐν χρήσει, ὑπερβάλλουσι τοὺς γείτονας λαοὺς κατὰ τὰς διανοητικὰς δυνάμεις ἐν ᾧ ἄλλοι λέγουσιν ὅτι εἰσὶν ὅλως ἀπαθεῖς καὶ ἀδρανεῖς. Ἐν γένει δύναταί τις νὰ εἴπῃ ὅτι ἐὰν ἡ κεφαλὴ μόνον εἰς μέρη τινὰ πιέζεται, εἶνε δυνατὸν ὅπως ὁ ἐγκέφαλος ἀναπτυχθῇ εἰς τὴν μὴ πιεζομένην θέσιν καὶ οὕτω μὴ πάθῃ τι. Ἐὰν ὅμως ἐξ ἄλλου ἡ πίεσις ἐξασκεῖται ἰσχυρῶς εἰς πλείονα μέρη τότε ἐξ ἅπαντος πρέπει νὰ πάθῃ τό τε κρανίον καὶ ὁ ἐγκέφαλος. Πάσχουσι δὲ διὰ τῆς πιέσεως ταύτης αἱ διανοητικαὶ δυνάμεις, διότι τὰ ἀγγεῖα τοῦ ἐγκεφάλου μὴ δυνάμενα νὰ πληρωθῶσι καλῶς δὲν δύνανται νὰ φέρωσιν εἰς αὐτὸν τὴν ἀπαιτουμένην ποσότητα τροφῆς. Οἱ Γάλλοι ἰατροὶ ἐποίησαν ἐπὶ τοῦ προκειμένου λίαν λυπηρὰς παρατηρήσεις.

Ὡς λέγει ὁ **Foville**, ὁ περίφημος Γάλλος φρενολόγος **Esquirol** ἐξέφραζε τὴν ἔκπληξίν του ἐπὶ τῷ μεγάλῳ ἀριθμῷ φρενοβλαβῶν ἐν τῇ πατρίδι αὐτοῦ ἥτις ἦτο ἡ ἐπαρχία ἐκείνη τῆς Γαλλίας ἐν ᾗ πρὸ πάντων εἶνε ἐν χρήσει ἡ παραμόρφωσις τῆς κεφαλῆς. Ἐπίσης ὁ **Foville**, καὶ ὁ φρενολόγος τῆς Τουλούζης **Delaye** παρετήρησαν ὅτι οἱ πλεῖστοι τῶν φρενοβλαβῶν ἐξετέθησαν κατὰ τὴν παιδικήν των ἡλικίαν εἰς τὴν περιγραφεῖσαν κάκωσιν. Βεβαίως, ὁ **Foville** ὀρθῶς παρατηρεῖ, οὐχὶ πάντες οἱ παραμεμορφωμένην ἔχοντες τὴν κεφαλὴν πάσχουσι τὰς φρένας, τοὐναντίον ὑπάρχουσί τινες ἐκτάκτου διανοητικῆς ἀναπτύξεως, ἀλλὰ ἡ πρὸς τοῦτο διάθεσις ὑπάρχει ἐξ ἅπαντος ἐν ὀρθῷ λόγῳ πρὸς τὸν βαθμὸν τῆς παραμορφώσεως. Καὶ κατωτέρας μὲν μορφὰς δυνάμεθα νὰ παραδεχθῶμεν ἄνευ βλάβης, ἅμα ὅμως ἡ παραμόρφωσις προβῇ ἐπὶ πολὺ, ὁ ἐγκέφαλος κωλύεται ἐν τῇ ἀναπτύξει του, καὶ οἱ κακωθέντες ἀποθνήσκουσιν ὑπὸ ὀξέος τινὸς τοῦ ἐγκεφάλου νοσήματος ἀνάρπαστοι γινόμενοι, ἢ περιπίπτουσι τῇ βλακείᾳ καὶ τῇ ἐπιληψίᾳ. Ὁ **Gosse** μετ' ἰδιαζούσης ὀξύτητος παρετήρησε τὰς συνεπείας τῆς παραμορφώσεως ἐν Ἀμερικῇ. Περιγράφει τοὺς λαοὺς, παρ' οἷς ἐν χρήσει τὸ ἔθιμον τοῦτο, ὡς ἐν ἀθλίᾳ εὑρισκομένους καταστάσει. Οἱ Σιαμέζοι εἰσὶ ἀνόητοι καὶ σκληροί, οἱ τῶν ὀρέων τοῦ Περοῦ ἐκτάκτως ὀκνηροί, καὶ οἱ Ἰνδοὶ τοῦ **Sacramento** ὁ ἀνοητότερος λαὸς τῆς ὑφηλίου. Ἐπίσης φυλή τις παρὰ τὸν Ὀρεγόνα, διακρινομένη διὰ τὸν μικρὸν ἐγκέφαλόν της εἶνε ἡ ἀνοητοτάτη ἐν τῇ βορείῳ Ἀμερικῇ, καὶ ὅλως ἀνεπίδεκτος πολιτισμοῦ. Ἐνδιαφέρουσα εἶνε ἡ παρὰ τοῖς λαοῖς τούτοις, παρ' οἷς ἡ παραμόρφωσις ἔθιμον, ἔκτακτος ἀνηθικότης. Ὁ **Gosse** ἐποίησε παρατηρήσεις καὶ ἐν Τουλούζῃ ἐπιβεβαιούσας τὰ συμπεράσματα τῶν ἄλλων, καὶ λέγει, ἐκ τῶν νεοσυλλέκτων τοῦ **Montagne Noire** οἱ παραμεμορφωμένην ἔχοντες τὴν κεφαλὴν διεκρίνοντο ἐπὶ ματαιότητι καὶ ἀπερισκεψίᾳ.

Ὅσον ἀφορᾷ τὴν ἀρχὴν τοῦ ἐθίμου τούτου δυνάμεθα νὰ προσθέσωμεν ὅτι αἰτία αὐτοῦ ὡς ἐν γένει καὶ ἄλλων βαθέως ἐρριζωμένων ἐθίμων, φαίνεται ὅτι εἶνε κατὰ πρῶτον λόγον αἱ κοινωνικαὶ διαφοραί. Ὁ ἱσπανὸς Τορκουεμάδας ἀναφέρει ἐπὶ τοῦ προκειμένου γεγονότα τινὰ, ἅτινα εἰσὶ σπουδαῖα ὡς ἀφορῶντα τὰς αἰτίας τοῦ ἐθίμου τούτου. Οἱ περουβιανοὶ πράγματι διηγήθησαν αὐτῷ ὅτι ἐν ἑκάστῃ ἐπαρχίᾳ ὑπάρχει ἴδιος τρόπος πρὸς μεταμόρφωσιν τῶν κεφαλῶν.

Ἡ πυραμιδοειδὴς μορφὴ κατὰ τούτους ὑπῆρξε προνόμιον τῶν εὐγενῶν τοῦ Περοῦ. Ὁ βασιλεὺς μόνος ἐδικαιοῦτο νὰ μεταμορφοῖ πυργοειδῶς τὰς κεφαλὰς τῶν τέκνων του, ὡς ἔκφρασιν δὲ τῆς βασιλικῆς του ἀρεσκείας ἐπέτρεπεν ἐνίοτε καὶ εἴς τινας τῶν εὐγενῶν τοῦτο. Ἐν Περοῦ ἐξ ἄλλου καταβάλλεται μεγίστη φροντὶς ὅπως ἐπιτευχθῇ ἡ ζητουμένη μορφὴ, πρὸς τοῦτο δὲ ἐπὶ πολλὰ ἔτη μένουσιν οἱ ἐπίδεσμοι. Ἐν Μεξικῷ ὅμως, παράδοξον εἰπεῖν, φαίνεται ὅτι οὐ μόνον ἡ ἄρχουσα, ἀλλὰ καὶ ἡ δουλεύουσα τάξις ἔφερε ὁμοιομόρφους τὰς κεφαλὰς, παραμεμορφωμένας, ὡς ἀποδεικνύουσι ἀρχαιότατα μνημεῖα παριστῶντα τόν τε βασιλέα καὶ τοὺς δούλους ὁμοιομόρφως τὴν κεφαλὴν παραμεμορφωμένην ἔχοντας. Ὁ Γερμανὸς **Spix** διηγεῖται ὅτι ἔμαθε παρά τινος λαοῦ τῆς νοτίου Ἀμερικῆς ὅτι παρεμόρφωνε τὴν κεφαλὴν ὅπως διακρίνεται ἀπὸ πλησιοχώρου φυλῆς.

Ἐν Μονάχῳ. ΑΒΙΚΕΝΝΑΣ.

Η ΜΟΙΡΑ ΤΗΣ ΖΩΗΣ ΜΑΣ

Τοῖς ποιηταῖς.

Ἐκεῖνος ποῦ μιὰ μέρα εὐτυχήσῃ
Σὲ στήθη γυναικὸς ἀγαπητῆς
Μονάκριβο καμάρι της ν' ἀνθίσῃ,
Ποτὲ ἀπὸ τὰ χέρια δὲ θ' ἀρίσῃ
Τὴ λύρα του, ἂν εἶνε ποιητής.

Γιὰ μιὰ ὡραία μοναχὴ φροντίδα
Κάθε ὡραῖο τότε τραγουδεῖ,
Τιμὴ, ἐλεημοσύνη, πίστι, ἐλπίδα·
Κι' ὁ ὕμνος 'π' ἀντηχεῖ γιὰ τὴν πατρίδα
'Απ' τῆς ἀγάπης βγαίνει τὴ χορδή!

Πόσα τραγούδια τρυφερὰ, ἐμπνευσμένα,
Γεμάτα πόθους, ὄνειρα, φτερὰ,
Δὲ γράφονται γι' ἄλλο καϋμὸ κανένα,
Παρὰ γιὰ νὰ τὰ λάχουνε γραμμένα
Δύο ματάκια μόνο φλογερά!

Μὰ ὅποιος δὲν κατώρθωσ' ἐδῶ κάτου
Σὲ στήθη γυναικὸς ἀγαπητῆς
'Ολόχρυσο νὰ γράψῃ τ' ὄνομά του,
'Σ τὴ νύχτα ποῦ τ' ἁπλῶν' ἡ ἐρημιά του,
Βουβαίνεται, ἂν εἶνε ποιητής.

Τοῦ ποιητοῦ τὴ λύρα κουρτισμένη
Συχνὰ τοῦ κόσμου ὁ ἔπαινος κρατεῖ·
Μὰ ὁ πιὸ γλυκός της κόσμος ὅταν μένῃ
'Αναίσθητος μπροστά της, τί θὰ γένῃ;
Τί θέλει πλειὰ ν' ἀκούεται αὐτή;

Γυναῖκα τῆς ζωῆς μας εἶν' ἡ μοῖρα,
Πότε κακὴ, καὶ πότε ἀγγελικιά·
Αὐτὴ τὴν ἀκριβή μας βάζει λύρα
Πότε 'ς τῆς φήμης τὴ λαμπρὴ πορφύρα,
Πότε 'ς τῆς λήθης τὴ φτωχὴ φασκιά.

Μάρτιος, 1882. ΚΩΣΤΗΣ ΠΑΛΑΜΑΣ.

ΔΑΝΕΙΟΝ ΠΝΕΥΜΑ

Ὁ Σ..., γέρων φιλάργυρος, εὑρίσκετο εἰς τὴν τελευταίαν του ὥραν.

— Δὲν ἔχει πλέον τὰς αἰσθήσεις του, εἶπέ τις τῶν παρισταμένων συγγενῶν.

— Τώρα θὰ ἰδοῦμε, λέγει ὁ ἰατρός.

Καὶ μὲ δυνατὴν φωνήν.

— Πρέπει νὰ 'πάγῃ κανείς, εἶπεν, νὰ πάρῃ ἀμέσως μιὰ *μποτίλια* ἀπὸ τοῦτο τὸ *σιρόπι*... Ἔχει εἴκοσι φράγκα.

— Πολὺ ἀκριβὰ, ἠκούσθη λέγων ὁ ψυχορραγῶν ἡμιανοίγων τοὺς ὀφθαλμούς.

*
* *

Ἐνώπιον τοῦ δικαστηρίου ἡ κυρία Α* παραπονεῖται πικρὰ διὰ τὸν βάναυσον τρόπον τοῦ συζύγου της καὶ ζητεῖ διαζύγιον.

— Ἐν τούτοις, λέγει ὁ πρόεδρος, ὁ σύζυγός σας εἶπεν ὅτι σᾶς ἠγάπα ἄλλοτε πολύ.

— Εἶνε ἀληθὲς, κύριε πρόεδρε, ἀλλὰ κατόπιν ἤλλαξεν ὅλως διόλου. Ἄλλοτε, ὅταν μ' ἔβλεπεν, ἐκτυποῦσεν ἡ καρδία του, τώρα κτυπᾷ . . . τὸ *μπαστούνί* του.

ΑΛΗΘΕΙΑΙ

Αἱ γενναῖαι ψυχαὶ δυσκόλως φθάνουσι νὰ πιστεύσωσιν εἰς τὴν κακίαν, τὴν ἀχαριστίαν τῶν ἀνθρώπων· μόνον ἀφοῦ λάβωσι σκληρὰ μαθήματα, κατανοοῦσι τὸ μέγεθος τῆς ἀνθρωπίνης διαφθορᾶς. Ὅταν δὲ οὕτω παιδευθῶσιν, ἀνυψοῦνται εἰς βαθμὸν ἐπιεικείας, ὅστις εἶνε τὸ τελευταῖον ὅριον τῆς περιφρονήσεως. (Βαλζάκ).

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

Ὁ ζωολογικὸς κῆπος τῆς Δυσσελδόρφης ἔλαβεν ἐσχάτως δῶρον παρὰ τοῦ πρίγκιπος Βίσμαρκ ὑπερμεγέθη τινὰ λύκον ἐξημερωθέντα παρὰ τοῦ καγκελλαρίου. Ὁ λύκος οὗτος ἐδόθη ἄλλοτε τῷ πρίγκιπι Βίσμαρκ παρά τινος Ῥώσσου πρίγκιπος. Εἶνε δὲ νῦν ἥμερος ὡς ἀρνίον καὶ ὀνομάζεται *Ἴσεγριμ*.

Εἶνε ἀδύνατον νὰ ὁρίσῃ τις μέχρι τίνος θέλει φθάσει ἡ ἐφευρετικότης τῶν Ἀμερικανῶν, ἐὰν κρίνῃ ἐκ τῶν ἐσχάτως ἀπονεμηθέντων ἐν Βασιγκτῶνι διπλωμάτων ἐφευρέσεως, ἐξ ὧν ἀναφέρομεν τὰ ἑξῆς ὁμολογουμένως λίαν περίεργα:

Ἀπενεμήθη εἰς κυρίαν τινὰ πτυχίον ἐφευρέσεως διὰ καρφίδα τῆς κόμης χρησιμεύουσαν συγχρόνως καὶ ὡς ψαλίδιον καὶ ὡς ἀνθοφόρος. Ἀπενεμήθη πτυχίον διὰ συσκευήν τινα χρησιμεύουσαν πρὸς ἀναψυχὴν τῶν ἵππων ἐν πλήρει καλπασμῷ ὄντων. Ἡ συσκευὴ αὕτη, προσαρμοζομένη ἐπὶ τῆς κεφαλῆς τοῦ ἵππου, συγκοινωνεῖ μετὰ δοχείου τοποθετημένου ἐν τῇ ἁμάξῃ ἐν ᾧ περιέχεται συμπεπιεσμένος ἀήρ.

Καὶ τέλος ἀπενεμήθη πτυχίον διατί νομίζετε; διὰ μηχανισμὸν ἐμποδίζοντα τὰς ἀγελάδας νὰ κινῶσι τὴν οὐράν των ἐφ' ὅσον ἀμέλγονται.

Ἐν ταῖς Ἡνωμέναις Πολιτείαις τῆς Ἀμερικῆς μελετᾶται ἡ ἐκτέλεσις μεγάλου ἔργου. Πρόκειται περὶ κατασκευῆς σιδηροδρόμου μέλλοντος νὰ ἑνώσῃ τὴν Νέαν Ὑόρκην μετὰ τῶν Παρισίων οὕτως ὥστε τὸ ταξείδιον νὰ γίνεται ἐντὸς πέντε ἡμερῶν καὶ ἡμισείας. Ὁ σιδηρόδρομος ἀναχωρῶν ἐκ Νέας Ὑόρκης, διέρχεται τὸν Καναδᾶ, τὴν Νέαν Γεωργίαν καὶ τὴν Ἀλάσκα μέχρι τοῦ ἀκρωτηρίου τοῦ πρίγκιπος τῆς Οὐαλλίας, ἐκεῖθεν δ' οἱ ταξειδιῶται θὰ μεταφέρωνται δι' ἀτμοπλοίου εἰς τὸ ἀνατολικὸν ἀκρωτήριον ἐπὶ τῆς ἀσιατικῆς ἀκτῆς τῆς κειμένης κατέναντι τοῦ Βεριγγείου πορθμοῦ καὶ εἰς ἀπόστασιν 40 μιλίων περίπου ἐκ τῆς δυτικῆς ἄκρας τοῦ βορείου τῆς ἀμερικανικῆς στερεᾶς, οὗτος δ' ἔσται ὁ μόνος κατὰ θάλασσαν διάπλους. Ἀπὸ τοῦ ἀνατολικοῦ δ' ἀκρωτηρίου ὁ ὑπὸ μελέτην σιδηρόδρομος θὰ διέρχεται τὸ ῥωσσικὸν Κράτος μέχρι τῆς συνενώσεως αὐτοῦ μετὰ τῶν σιβηρικῶν σιδηροδρόμων, οἵτινες ἤδη συγκοινωνοῦσι διὰ Πετρουπόλεως καὶ Μόσχας μετὰ τῶν εὐρωπαϊκῶν πρωτευουσῶν.

Μ' ὅλα τὰ ἐγκώμια τὰ ὁποῖα ἀνέκαθεν ἐδαψιλεύθησαν εἰς τὰ προτερήματα τῶν μελισσῶν, φαίνεται ὅμως ὅτι τὰ μικρὰ ζῷφια ἔχουσι καὶ αὐτὰ τὰ ἐλαττώματά των. Καὶ τί ἐλαττώματα! Φανταστῆτε ὅτι ἡ ἐπιστήμη τὰ συνέλαβεν ἐπ' αὐτοφώρῳ κλέπτοντα, μεθύοντα, ὀκνηρά. Τοῦτο μανθάνομεν ἐκ τῆς «Ἐφημερίδος τῶν ζώων», ἐν ᾗ ἀναγινώσκομεν τὰ ἑπόμενα:

Μέλισσαί τινες ἐκβιάζουσαι τοὺς φρουροὺς καὶ τοὺς κατοίκους ξένων κυψελῶν, διαρπάζουσι ταύτας ἀποκομίζουσαι εἰς τὰς ἑαυτῶν κυψέλας πάσας τὰς ἐκεῖ προμηθείας. Ἐὰν δὲ ἡ βιαιοπραγία αὕτη ἐπαναληφθεῖσα ἐπιτύχῃ πάλιν, αὗται αἰσθάνονται, ὡς οἱ ἄνθρωποι, μεγαλειτέραν πρὸς τὴν διαρπαγὴν καὶ τὴν λῃστείαν εὐχαρίστησιν παρὰ εἰς τὴν ἐργασίαν, καὶ καταλήγουσιν οὕτω εἰς τὸ ν' ἀποτελῶσιν ἀληθεῖς συμμορίας λῃστῶν. Ὑπάρχουσιν ἕτεραι αἵτινες ἐν ἀρχῇ μεμονωμέναι καὶ οὐχὶ ἐν συντροφίᾳ κλέπτουσι, καιροφυλακτοῦσαι νὰ διολισθήσωσιν ἀπαρατήρητοι εἰς ξένην τινὰ κυψέλην· — βλέπετε ὅτι ἔχουσι συνείδησιν τῶν παραπτωμάτων των. — Ἐὰν αὗται ἐπιτύχωσιν ἐν τῇ ἐκδρομῇ των ταύτῃ, ὁδηγοῦσι κατόπιν καὶ ἄλλας ἐκ τῆς κυψέλης των μελίσσας ἐκεῖ, ἕως οὗ τέλος, οὖσαι ἤδη ἐν γνώσει τῆς τοποθεσίας, ἐπιχειροῦσιν ἐκ συστάσεως τὴν διαρπαγήν.

Ὁ Βύχνερ λέγει προσέτι ὅτι τοιαῦται κλέπτριαι μέλισσαι δύνανται νὰ διαμορφωθῶσι δι' ἰδίας τινὸς τροφῆς συνισταμένης ἐκ μέλιτος ἀναμεμιγμένου μετὰ οἰνοπνεύματος. Ἐπίσης, ὡς ὁ ἄνθρωπος, προστίθησι, ἀποκτῶσι ταχέως μεγάλην κλίσιν πρὸς τὸ ποτὸν τοῦτο, ὅπερ ἐξασκεῖ καὶ ἐπ' αὐτῶν τὴν αὐτὴν ὀλεθρίαν ἐπιρροήν· καθίστανται ὀρμητικαί, μέθυσοι καὶ παύουσιν ἀπὸ τοῦ νὰ ἐργάζωνται. Ἀλλ' ἡ πεῖνα δὲν ἀργεῖ νὰ καταλάβῃ αὐτάς· τότε, ὡς ὁ ἄνθρωπος καὶ αὗται, περιπίπτουσιν ἀπὸ ἐγκλήματος εἰς ἔγκλημα, ἀφοσιούμεναι ἄνευ οὐδεμιᾶς τύψεως εἰς τὴν διαρπαγὴν καὶ τὴν λῃστείαν.

Ὁ ἀρχαιότερος στρατιώτης τοῦ γερμανικοῦ στρατοῦ εἶνε ὁ αὐτοκράτωρ Γουλιέλμος, ὅστις εἶνε ἅμα καὶ ὁ ἀρχηγὸς αὐτοῦ. Τὸν παρελθόντα Μάρτιον συνεπλήρωσε τὸ ὀγδοηκοστὸν πέμπτον ἔτος αὐτοῦ. Ὁ δὲ νεώτερος στρατιώτης τοῦ στρατοῦ κατετάχθη ἐπ' ἐσχάτων εἰς τὸ 17ον τάγμα τῶν Μεκλεμβουργίων δραγόνων διαταγῇ τοῦ αὐτοκράτορος· εἶνε δ' οὗτος ὁ υἱὸς τοῦ δουκὸς τοῦ Μεκλεμβούργου καὶ ἔχει ἡλικίαν *ἡμερῶν εἴκοσι δύο*.

Εἷς Ἀναγνώστης.

ΑΘΗΝΗΣΙ,— ΤΥΠΟΙΣ ΚΟΡΙΝΝΗΣ ΠΛΑΤΕΙΑ «ΟΜΟΝΟΙΑΣ»